

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

Annika Oselin

OMAKULTUURI ÕPETAMISE VÕIMALUSI PÕHIKOO LIS.
JUHENDMATERJAL ÕPETAJALE

Magistritöö

Juhendaja: dotsent Tiiu Jaago

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	6
1. Mõisted „omakultuur“ ja „pärimuskultuur“	6
1.1. Folklooriprotsess	7
1.2. Omakultuurist tänapäevases Eestis	10
2. Omakultuuri õpetamise võimalusi	13
2.1. Omakultuuri osast põhikooli riiklikus õppekavas	13
2.2. Konstruktivistlik õpikäsitus, kogemusõpe ja aktiivõpe omakultuuri õpetamise võimalustena.....	16
2.3. Õpetaja roll omakultuuri õpetamisel	18
3. Juhendmaterjali koostamise põhimõtted.....	20
3.1. Tööplaani omakultuuri õpetamiseks põhikooli huviringis	22
3.2. Juhendmaterjal õpetajale	28
3.3. Soovituslik materjal õpetajale tundides kasutamiseks	69
Kokkuvõte	72
Kirjandus	74
Juhendmaterjali allikad	78
Opportunities of Teaching Traditional Culture in Basic School. Materials for Teacher	80

Sissejuhatus

Ingrid Rüütel kutsub üles säilitama oma keelt ja meelt, olema eurooplased, ent jääma eestlasteks. Ta toob välja mitmeid väärtusi, mida õpetada lastele varasest east alates (kodu, perekond, ausus, töökus, kogukonna sidusus), sest rahvus jääb püsima vaid siis, kui inimene tunneb end kuuluvat suuremasse tervikusse. Ta lisab, et minevikukultuurist ning ajaloost võib leida palju väärtuslikku, millele ka tänapäeval toetuda. (Rüütel 2010: 9) Samad väärtused on sätestatud ka Eesti Vabariigi põhiseaduse II osas. § 27 kinnitab, et „perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena on riigi kaitse all“. (PS II § 27)

Üleilmastumine on paratamatu. Ent tahte ja kodumaiste väärtushinnangute õpetamisega juba põhikoolis võib loota, et õpilaste omakultuuri-kogemus (ja sellest tulenevalt ka suhtumine omakultuuri) on positiivne. Sellest tulenevalt on suurem võimalus, et need väärtushinnangud antakse üle ka enda lastele. Praegu muretseme minu arvates liiga palju teisest rahvusest õpilaste pärast, pööramata piisavalt tähelepanu sellele, et oma rahvusest õpilased saaksid koolist kaasa väärtushinnangud ja vajalikud teadmised omakultuurist ning oleksid just kohaliku kultuuri edasikandjad. Seega on valiku küsimus, kuidas üleilmastumisega toime tulla ja kohaneda.

„Sarnaselt igasugusele muule kultuurile on inimeste minevik, juba omandatud harjumused ja kinnistunud uskumused hariduse kohta osaks koolikultuurist“ (Harro-Loit jt 2011: 7). Kui positiivseid harjumusi hakata kujundama piisavalt noores eas, on suurem tõenäosus, et need jäävad alles terveks eluks. „Inimene kannab endas oma lapsepõlve ja iga rahvas kannab endas oma ajalugu, kas ta seda endale teadvustab või mitte. Kultuuri järjepidevuse tagamine, rahvustunne ja rahvus kui väärtus – kõik see on olnud mulle enesestmõistetav ja vajalik, mitte üksnes kui idee, vaid kui tegevusjuhis.“ (Rüütel 2010: 10) Omakultuuri õpetamine annab suurema valikuvõimaluse kultuuri mõista ning igapäeva elu probleeme lahendada, sest praegusel hetkel pööratakse rohkem tähelepanu mitmekultuurilisusele ja massikultuurile, mis aga ei toimi omakultuuri asendajana.

Töö kirjutamise üks põhjuseid on minu isiklik kogemus eesti keele ja kirjanduse õpetaja praktikalt. Kui viibisin põhikoolipraktikal, märkasid, kui uhkelt olid õpilased end ehtinud

halloween'iks. Kogu kool tähistas seda „sisse toodud“ püha. Kui tundsin huvi, kas õpilased marti või katri jooksma ka lähevad, oli vastuseks üksmeelne „ei“. Tekkis küsimus, kas õpilased on halvasti informeeritud (õppekava ei võimalda rahvakalendri kommetega piisavalt tegeleda?) või on probleem huvi puudumises. Enda koolikogemusest mäletan, et rahvamuusikale oli pühendatud ainult üks tund (!) terve õppeaasta jooksul. Samuti sõltus rahvaluule osatähtsus eesti keele tunnis konkreetselt õpetajast.

Magistritöös pakun omakultuuri huviringile, mis toimuks eeldatavasti kord nädalas, välja tööplaani ning õpetaja juhendmaterjali. Materjal on koostatud õppeaastaks 2016/2017 ning toetub rahvakalendri tähtpäevadele. Keskendutud on praktilistele tegevustele, sest selle huviringi eesmärk ei ole koormuse suurendamine, vaid väärtuskasvatus ning teiste õppeainete toetamine. Seetõttu ei sisalda juhendmaterjal kirjalikke ülesandeid. Ka tähendab mõiste „omakultuur“ just pärimuse praktilist kasutamist ja teostamist. Omakultuuri huviringi juhendmaterjal pakub lõiminguvõimalusi teiste õppeainetega ning selle eesmärk on õppetegevuse rikastamine ja toetamine pärimuskultuuri kaudu.

Töös on kolm peatükki. Esimese peatükis keskendutakse mõistetele „omakultuur“ ja „pärimuskultuur“, selgitatakse lahti folkloristlikku ainesekäsitlust, mis on mõlema mõistega otseselt seotud.

Teises peatükis on soovitud omakultuuri huviringile sobivate õppemeetodite kohta (konstruktivistlik õpikäsitlus, aktiivõpe, kogemusõpe), aga praktilises osas (vt ptk 3., 3.1. ja 3.2.) on õpetajale jäetud vabadus ise otsustada, missuguseid meetodeid missuguse teema käsitlemiseks kasutada.

Kolmandas peatükis on ära toodud tunnis kasutatava praktilise materjali valiku ning esitamise printsiibid. Tööplaani ja juhendmaterjal sisaldub 3. peatüki alapeatükkides. Siia on lisatud ka lühikirjeldused allikate kohta, mida õpetaja saab tundides kasutada, samuti soovitud selle kohta, missuguste oskustega õpetaja sobiks omakultuuri huviringi juhendama.

Praktiline materjal koosneb tööplaanist (35 ainetundi) ning juhendmaterjalist õpetajale. Viimane on kirja pandud tundide kaupa, igas tunnis on läbiv teema vastavalt rahvakalendri tähtpäevadele.

Varem on sama temaga tegelenud Triin Laan, kes oma magistritöös „Omakultuur, selle õpetamise võimalused ja vahendid põhikoolis“ on toonud välja, et omakultuuri õpetamiseks ei ole igas Eesti piirkonnas piisavalt õppematerjale. Seepärast on ta oma töös pakkunud välja võimalusi, kuidas omakultuuri teistesse õppeainetesse lõimida. (Laan 2012: 41) Kui Triin Laane magistritöö kajastab omakultuuri lõimimist teistesse õppeainetesse, kaardistades õppematerjali, siis käesolev magistritöö seab fookusesse omakultuuri huviringi, pakkudes välja võimalusi, kuidas teisi õppeaineid omakultuuriga siduda.

Magistritöös esitatud tööplaan on ainult üks võimalikest variantidest, kuidas omakultuuri huviringis õpetada. Igale omakultuuri õpetajale jääb vabadus ise otsustada, kuidas tunnid ja tööplaan üles ehitada, sest koolide ajajaotus ei pruugi kõikjal Eestis sarnane olla. Samuti ei ole töö eesmärk anda valmismaterjali, vaid ainult juhendi, mille varal iga õpetaja koostab tunnikavad ning otsustab, mida ja kuidas korraldada. Omakultuuris on oluline eeskuju, seetõttu võivad ja peavadki omakultuuri tunnid olema juhendava õpetaja ning tema õpilaste nägu.

1. Mõisted „omakultuur“ ja „pärimuskultuur“

Folkloorinõukogu ideoloogia järgi jaguneb pärimuskultuur aineliseks pärimuseks ja vaimseks pärimuseks ehk folklooriks. Niisugune ideoloogia on välja kasvanud folklooriliikumisest ning viitab pärimuskultuuri viljelevale suunale rahvaluulega tegelemisel.

Folkloori alla kuuluvad kunstilise rahvaloomingu liigid (rahvaluule ja -muusika, rahvatantsud ja -mängud, traditsioonilised tõekspidamised, teadmised ja oskused, rahvausund ja -kombestik, käsitööoskus, rahvameditsiin, rahvapedagoogika jm). Samuti on pärimuskultuurile omane kindla, kirjas või muul moel fikseeritud, kuju puudumine. Pärimuskultuur levib ajas ja ruumis variantidena. See mõiste eeldab kindvat kollektiivi, sest aega ja ruumi, milles pärimus levib, on raske piiritleda. Suulise kultuuri nähtusi võib tekkida ja tekib ka tänapäeval. (Folkloorinõukogu 14.03.2016)

Omakultuur on sama keeruline ja mitmetahuline nähtus nagu pärimuskultuuri. Omakultuuri näha peaks pigem protsessina, mis peaks indiviidi kaasama, mitte asetama teda kõrvaltvaataja või tarbija rolli. Oluline on isiklik ja hingestatud suhestatus tegevusega. Ümbritseva keskkonna osas on omakultuur paikkondlikult jätkusuutlikku toimetamist propageeriv – arvestatakse paikkondlikke eripärasid ning ökoloogiat ja sotsioloogiat. Omakultuuris rakendatakse pärimust loovalt. Seega on omakultuur toimimisviis, mis hõlmab pärimuskultuuri, toetub sellele. Siiski on omakultuur avatud ka teistele kultuuridele, eriti teistele pärimuskultuuridele. Omakultuuri protsessile on loomuomane globaalkultuuri kodustamine – võime valivalt ümber käia näo ja juurteta massikultuurist tulenevaga, oskus sellest kasulik välja selekteerida. (TÜ VKA 14.03.2016)

Rahvakultuur, mis on kahe eelneva mõistega seotud, kätkeb endas traditsioonilisi praktikaid, mis on minevikus toimunud kogukonda ühendavate tegevustena, selle alla kuulub ka algupärane materiaalne kultuur (Raud 2013: 442).

1.1. Folklooriprotsess

Käesoleva alapeatüki aluseks on Lauri Honko artikkel „Folklooriprotsess“, mis ilmus eestikeelses tõlkes 1998. aasta folklooriajakirja Mäetagused 6. numbris. Folklooriprotsess on muuhulgas seotud ka folkloori õpetamisega koolides. Seepärast pean vajalikuks pühendada sellele omaette alapeatükk. Selgitan Honko artikli abil, kuidas on folkloorist saanud midagi, mida tänasel päeval peab koolis õpetama, sest varasemalt ei eeldanud rahvaluule kui oma pärimusrühma kultuur koolis käimist.

Sageli viidatakse rahvakultuuri koolis õpetades omadussõnadele „vana“, „traditsiooniline“ või isegi „hääbunud“. Sellele räägib aga teravalt vastu arvukate rahvamuusikaansamblite tegevus. Korraldatakse rahvakultuurialaseid üritusi, tegutsevad käsitöölised ning rahvapillimehed ja -meistrid. Vähe sellest, pärimusmuusikat õpetatakse isegi kõrgkoolis (TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia). Õpilastele jääb mulje, et pärimus justkui „elab“, aga „ei ela ka“.

Põhjus on selles, et 1980. aastateks muutus arusaam folkloorist nõnda palju, et seda peeti tarvilikuks sõnastada rahvaluuleteoorias. Selle üheks näiteks on Lauri Honko käsitlus rahvaluule mitmest „elust“. Selline teooria võimaldas Honkol näidata rahvakultuuri selle kujunemises. Sellest ka mõiste „folklooriprotsess“.

Honko jagab folklooriprotsessi 22 järku, millest 12 esimest kuuluvad folkloori „esimese elu“ hulka ja 10 ülejäänut on folkloori „teine elu“ (Honko 1998: 65). Minu magistritöö seisukohast on olulisem laiem jagunemine folkloori esimeseks ja teiseks „eluks“. „Folklooriprotsess on folkloori skemaatiline elulugu mistahes kultuuris“ (Honko 1998: 65–66).

Folkloori „esimest elu“ iseloomustab folkloori loomulik olemasolu pärimusühiskonnas. „Pärimust ei panda tähele, ei teadvustata ega väärtustata, kuna see on orgaaniline osa kõigest toimuvast. Sellel pole nime ega liike.“ (Honko 1998: 67–68) Mõiste „traditsionaalsus“ tähistab ühiskondlikku olekut, milles võimu ning ühiselunorme põhjendatakse traditsioonide abiga, nende väärtust küsitavaks muutmata (Raud 2013: 448).

Selleks, et pärimusest saadaks teadlikuks, tuleb sageli pärimust identifitseerida väljastpoolt pärimusühiskonda. „Väljastpoolt pärimusühiskonda tuleb keegi ja osutab mõnele kultuuri elemendile, olgu see siis ese, laul või komme, ja väidab selle olevat väärtusliku“ (Honko 1998: 69). Seejärel rebitakse see nähtus lahti tema orgaanilisest keskkonnast ning jäädvustatakse arhiivi. (Honko 1998: 69) Niisiis jõuab arhiivi vaid valikuline osa pärimusest.

„Arhiveerimise ülesanne on konserveerida ja säilitada kogumistööga saadud dokumendid. Selle motiiviks on soov ühelt poolt soov kindlustada ainese kättesaadavus ka sellistele kasutajatele, kellel pole enam kontakti kogumisaja kultuurihetkega, teiselt poolt kaitsta ainet füüsilise allakäigu ja hävimise eest“. (Honko 1998: 75) Klassikaline rahvaluule paikneb arhiivis, olles allikaks minevikupärandi tänapäevaseks viljelemiseks. Siit jõuab pärimusaines oma „teise ellu“.

Folkloori „teine elu“ tähendab pärimusainese hankimist arhiivist või muust talletuskohast. Nii satub pärimus taas ringlusesse, sealhulgas haridusse. „Pärimuse teises elus läheb aines uuesti liikvele esituspaikades, mis teistsugused kui algupärase kultuurikontekstis“ (Honko 1998: 77). Seega ei saa rääkida pärimusprotsessi jätkumisest endisena.

Pärimuskultuuri kujutletakse sageli professionaalse või kõrgkultuuri vastandina. Olen ka ise kuulnud õpilasi jagamas laule ja muusikapalasisid „tavalisteks“/„normaalseteks“ ja „vanadeks“. Vastandumine toimub ka selles, kui palju ühiskonnas kõrgkultuuri ja pärimuskultuuri varustatakse ja rahaliselt toetatakse (Honko 1998: 79).

Paljud pärimusüritused on kas täielikult või osaliselt kaubanduslikult orienteeritud, nt folkloorifestivalid. Turism on samuti suur folkloori kasutaja. (Honko 1998: 80)

Rahvaluulet ja pärimust on kuigivõrd ka kooliprogrammides. See pole aga pärimuse õppimine, sest üksikisik õpib rühmapärimust osalemise kaudu. Õppimine on sellisel juhul ka kasutamine (omakultuur tähendabki pärimusainesega suhestumist!). Honko arvates on mitmekülgne, võrdlev pärimusnägemus positiivne, ent propagandistlikud sundsisendused liiast. (Honko 1998: 81) „Iga uus sugupõlv peaks leidma pärimuskultuuri uuesti vastavalt oma huvidele“ (Honko 1998: 81).

Kui võtta Honko poolt kirjutatu kokku, siis kuulub pärimuse õpetamine koolisüsteemis folkloori „teise ellu“, sest esitusolukorrad ning vahendid ei ole enam võrreldavad folkloori „esimese eluga“. Samuti ei suuda tänapäeva õpilane ega täiskasvanugi end ega pärimust iialgi mõtestada samas kontekstis, milles tegid (õigem oleks vist öelda „ei teinud“) seda eelnevad põlvkonnad, kelle elukeskkond (nii sotsiaalne, looduslik kui kultuuriline) oli teistsugune. Nagu Honkogi mainis, tuleb igal inimesel leida oma side pärimuskultuuriga. Seda sundimisega ei tee. Parim lahendus on osalemine ja selle kaudu suhestumine. Selles peitubki folkloori „teise elu“ mõte: anda rahvaluulele muutunud kasutuskontekstis uus kontekst, uus suhe ja uus osalus.

1.2. Omakultuurist tänapäevases Eestis

Postmodernistlikku ühiskonda iseloomustab piiride hägustumine, infoühiskonna tekkimine ning identiteedi ja globaliseerumise vastuolu. Postmodernistlikud jooned tungivad ühiskonnas esile seal, kus modernistlikud väärtused (rahvusriik, rahvuskultuur, rahvuslik identiteet) on haprad, ent sotsiaalsed muutused kiired ja drastilised. Seega on identiteediprobleemid eriti teravad. (Rüütel 2002: 165–166) Sellele lisanduvad muidugi veel ümberasumine teistesse riikidesse, eestlaste kogukondade moodustumine välismaal ning teisest kultuuriruumist inimeste sisseränne Eestisse. Mainitud muutused ühiskonnas pole muidugi uued, ent asjaolu, et ühiskond on muutunud mitmekultuurilisemaks kui varem, seab rahvusliku identiteedi teadvustamise olulisele kohale.

Omakultuur on tihedalt seotud folklooriliikumisega, mis tähendab varasemate kultuurivormide sihipärasest harrastamisest. Selle tulemusena saab endisaegsest argisest suhtlus- või väljendusvahendist teadvustatud märk või sümbol, mida kasutatakse enda kultuurilise kehtestamise ning identiteedi manifesteerimise vahendina. Tegemist on 20. sajandi kultuurinähtusega, mis on eelkõige seotud kultuuri moderniseerumise ja linnastumisega ning varasema talupojakultuuri õilistamisega. Folklooriliikumine on väga iseloomulik Kesk- ja Ida-Euroopale, sh Balti riikidele, kus see kultuuriilming omandas erilise tähenduse 20. sajandi lõpus. Mõistena tuli „folklooriliikumine“ Eestis laiemalt käibele 1990. aastatel, kuigi kultuuriilming on ise tunduvalt vanem. Olemuslikult on see seotud folkloori kui nähtuse tuvastamise ja süstemaatilise talletamisega alates 19. sajandist. 20. sajandi Eestis paigutub folklooriliikumise tõusulaine 1980. aastate lõppu, uue rahvusliku ärkamise konteksti. Kõige iseloomulikumalt on folklooriliikumise suundumus avaldunud muusika ja tantsu vallas. Ehkki tegu on rahvusliku nähtusega, avaldas oma mõju rahvusvaheline suhtlustegevus. Eestis toimunud on tihedad sidemed samasuguste suundumustega Lätis ja Leedus. Ulatuslikumaks folklooriliikumise väljundiks kujunesid folkloorifestivalid. (Kuutma 2007–2008)

Kui rahvamuusikat kasutati heliloomingus juba 19. sajandil, siis autentse rahvamuusika tulek harrastusliikumisse leidis aset alles 20. sajandi viimastel aastakümnetel. (Rüütel 2002: 168) Kindlasti tulenes folkloorihuvi tõus Eestis (seda võis 1960.–70. aastatel

märgata kõikjal maailmas) ka poliitilistest põhjustest. Taheti vastanduda peale surutud sovetlikule kultuurile ja venestamispoliitikale. Nõukogude kultuur pidi olema „vormilt rahvuslik, sisult sotsialistlik“. Seega vastasid seaded ja uuslooming paremini nõukogude kultuurikontseptsioonile. Siiski oli seesugune rahvakunstiharrastus massiline, sest see oli ainus legaalselt aktsepteeritav võimalus tegeleda oma rahvusliku kultuuriga. (Rüütel 2002: 168)

„Folklooriliikumine on pärimuskultuuri traditsioonide sihipärane hoidmine ja arendamine eesmärgiga kindlustada rahvuslikku ja paikkondlikku identiteeti ning rahva ajaloolist ja kultuurimälu“ (Ojalo 2002: 147). Ühtlasi toob Ojalo esile, et folklooriliikumise põhilisteks vormideks on seltsitegevus, harrastustegevus, folkloorialased koolitused, seminarid, konverentsid ja folkloorifestivalid. 16. novembril 1988. aastal loodi Eesti Folkloori Selts, tänu millele töötati välja folklooriliikumise ideoloogia ja suunad: süvenemine kultuuripärandisse, teadlik kohalike folklooritraditsioonide säilitamine ja taaselustamine, aga ka rahvusvaheliste kontaktide loomine. (Ojalo 2002: 147–148)

1980. aastatel tekkinud uus nähtus eesti kultuuris on folkloorifestivalid. Nende hulgas olid esimesteks Setu leelopäevad Lõuna-Eestis ja Viru säru Põhja-Eestis. Tänapäeval peetakse üle kogu Euroopa paikkondlikke festivale, kogukonnapäevi jms. Hilisemad kohalikud festivalid lisandusid rahvusvahelise folkloorifestivali Baltica tõukel. Rahvakultuuri ei saa pidada kaugeltki riiklikuks prioriteediks, sest riik toetab valdavalt professionaalset kultuuri. Samas pole aga folklooriliikumine enam kontrakultuur, ent kuulub ometi tänapäevases Eestis subkultuuride hulka. (Rüütel 2002: 168–169)

Esimene Viljandi pärimusmuusikafestival toimus aastal 1994, esimene Võru folkloorifestival aastal 1995. Neile on lisandunud Hiiumaa pärimusmuusikafestival (aastast 2005) ja Viru Folk (aastast 2006). Samuti palju kohalikke rahvamuusika ja -kultuuri üritusi (Uma pido, Eesti rahvamuusika töötluste festival „Moisekatsi Elohelü“ jt).

Professionaalne kultuur väärtustab eelkõige loomingu esitamist lavalt ning on suunatud lõpptulemusele ja publikule, kuid traditsioonilises kultuuris on oluline osalemine ja

protsess. Ametlik kultuuripoliitika suunab pigem kultuuri tarbima, kultuur on võrdsustatud tootega. Omakultuur pakub võimalusi mitte niivõrd tarbida, kuivõrd ise luua kuigi ka folklooriüritused on sageli kaubanduslikult orienteeritud.

Omakultuuri õpetamise ning õppetöös kasutamise kohta leiab näiteid ka kaugemalt. Havaist sai USA 50. osariik aastal 1959. Alates 1970. aastatest sai Havaist „põlis-havailaste renessansi“ alguspaik. (Hishinuma jt 2009: 989) Põlisrahvaste eneseteadlikkuse ning traditsiooniliste uskumuste ja elulaadi ühendamise kooliharidusega oli üks esimesi ideid, millest kinni haarati. (Hishinuma jt 2009: 989)

Indiaani ja Alaska kogukondi on uurinud Jerry Lipka, kes toob välja, et oma keele ja kultuuri õppimine parandab laste lugemisoskust, hakkamasaamist matemaatikas ja inglise keeles ning suurendab nende eneseteadlikkust (Lipka 2002).

Ka William G. Demmert toob välja põlisrahva kogukonnaga arvestava õppekava positiivse mõju põliskasukatest laste haridusele (Demmert jun 2001).

2. Omakultuuri õpetamise võimalusi

Lõiming kui seoste loomine jagatakse kaheks: üks on sisemine lõiming, mis seostab õppija kooli- ja elukogemuse ning teadmised, hoiakud ja oskused. Teine lõimingutasand on välimine lõiming, mis loob seosed ühe õppeaine sees, mitme õppeaine vahel, ainevaldkondade vahel, erinevate haridustasemetega vahel, formaal- ja mitteformaalhariduse vahel ning kooli ja kogukonna vahel. (Lõiming... 2010) Selles materjalis on esil lõiming õppeainete vahel ning loomulikult sisemine lõiming. Kuna omakultuuri huviring peaks muu hulgas ka teisi õppeaineid toetama, on loomulik, et kokkupuutepunkte teiste ainetega tekib palju.

2.1. Omakultuuri osast põhikooli riiklikus õppekavas

Põhikooli riiklikus õppekavas on üldpädevuste hulgas ära toodud ka väärtuspädevus, „suutlikkus hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuuri sündmustega, väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt“. (Riigi Teataja 2011) Omakultuuri õpetamine pakub õpilastele võimalusi enda keskkonda mitmekesisemalt mõtestada ning elukvaliteeti kujundada, samuti suhestuda teiste omakultuuride ja massikultuuriga.

Õpetaja loob eeskujuga ning suudab mõjutada õpilaste väärtusi ning neid edasi anda (Cooper jt 1998: 154). See nõue kehtib õpetajatele nende ainest olenemata. Omakultuuri huviringi õpetaja võiks olla just see inimene, kes annab edasi rahvapärismusest tulenevaid väärtushinnanguid ja hoiakuid, julgustab koostööd tegema, aga ka kaaslaste ees esinema, aitab märgata olulisi hetki aastaringi lõikes ning neid vastavalt tähistada. Omakultuuri huviringi õpetajale kehtivad varjatult nõuded osata vähemalt üht rahvapilli mängida (alati ei ole võimalik muusikaõpetajat või külalisi kutsuda), viisi pidada, lihtsamat käsitööd teha, laule ja mängu teada (osata neid õpetada).

Omakultuuri õpetamisel on oluline roll mõistel „enkulturatsioon“. See on protsess, mille käigus vanem põlvkond muudab noorema põlvkonna kultuuri oma kultuuriruumi osaks, olles ise eeskujuks või ka sundijaks sarnase maailmavaate tekkimisel. Eeskuju on muidugimõista parem kui sundimine, sest sundusega ei saa midagi õpetada. Enkultuuratsiooniprotsess toimub kolmel tasandil. Individuaalse olukorralise õppimise puhul õpib inimene tundma iseennast ja ümbritsevat. Sotsiaalse olukorralise õppimise käigus õpitakse spontaanselt, näidatakse ette, kuidas midagi tegema peab. Kultuuriline õppimine tähendab seda, et keegi õpetab kedagi otseselt. (Kultuurimuutused)

Ingrid Rüütel toob välja asjaolu, et samas mentaalses võrgustikus elavaid inimesi ühendavad argielu sidemed, huvid ja käitumisstrateegiad. Mentaalne võrgustik annab neile tähenduslikud sümbolid ning ühise mentaliteedi. Rahvuslik mentaliteet on seega teatud olukordades toimiv vältimatu mõtlemisviis, mis seob isikuomadustelt erinevaid inimesi. Rahvus on teadmine oma kultuurist, mis see ka ei oleks. Kuigi areng muudab eluviisid sarnaseks, on eri rahvastel igal juhul oma viis mõtestada ühist ajalugu ja müüte, mis elavad teadlikult või ebateadlikult rahvuslikus vaimsuses. Rahvus on inimestele sünnipärane ja omane. Oluline on kuhugi kuuluda. (Rüütel 1999)

Põhikooli riiklikus õppekavas on kaheksa ainevaldkonda (keel ja kirjandus, võõrkeeled, matemaatika, loodusained, sotsiaalsed, kunstiained, tehnoloogia ja kehaline kasvatus), mille põhieesmärgiks on iga valdkonna vastavate pädevuste arendamine ning õppekava üldeesmärkide saavutamise ja üldpädevuste arendamine (PRÕK 2011: § 4(5)).

Ainevaldkonnas „Keel ja kirjandus“ on omakultuuri osa kõige suurem. Kooli lõpetajalt eeldatakse nii oma pärimuskultuuri kui ka kultuurilise mitmekesisuse tundmist ja väärtustamist ning eesti keele väärtustamist rahvuskultuuri kandja ja avaliku suhtluse vahendina. (AV1 2011: 1)

Ainevaldkonnas „Võõrkeeled“ on omakultuur esindatud peamiselt pädevuste ja läbivate teemade näol. Omakultuuriga seotud pädevuseks on suutlikkus „mõista ja väärtustada erinevaid kultuure, oma ning teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi“ (AV2 2011: 1).

Ainevaldkonnas „Matemaatika“ arenevad kõik üldpädevused. Matemaatikapädevus hõlmab ka huvi matemaatika vastu ning matemaatika sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku tähenduse mõistmist. (AV3 2011: 1)

Ainevaldkonnas „Loodusained“ (selle alla kuuluvad loodusõpetus, bioloogia, geograafia, füüsika ja keemia) on geograafiaõpetuse üks õppe- ja kasvatusesmärkidest arendada õpilane väärtustama nii kodukoha, Eesti kui ka teiste maade looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust, samuti „kujundatakse positiivne hoiak kõige elava ja ümbritseva suhtes, arendatakse huvi loodusteaduste kui uusi teadmisi ja lahendusi pakkuva kultuurinähtuse vastu, teadvustatakse loodusliku mitmekesisuse tähtsust“. (AV4 2011: 1)

Ainevaldkonnas „Sotsiaalsained“ (ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus ning valikainena usundiõpetus) kujundatakse esmajoones sotsiaalset pädevust, mis hõlmab ka suutlikkust „ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva riigi ja maailma arengust“ (AV5 2011: 1).

Ainevaldkonnas „Kunstiained“ (muusika- ja kunstiõpetus) omandatakse baasteadmised Eesti ja Euroopa kultuurisaavutustest ning kujuneb arusaamine, et maailm on kultuuriliselt mitmekesine. Kunstipädevus hõlmab ka oskust uurida varasema kultuuripärandi varasalvi. Kunstiainetes pädev põhikoolilõpetaja hindab kõrgelt kultuuri ja inimese loovust, paneb tähele ja hindab kultuuritraditsioone ja maailmakultuuri mitmekesisust, hindab, hoiab ja arendab Eesti kultuuri, tunneb vastutust kultuuritraditsioonide säilimise eest, märgates ja väärtustades ka siin elavate vähemusrahvaste kultuuri. (AV6 2011: 1)

Ainevaldkond „Tehnoloogia“ „õpetatakse väärtustama loomingut ning kujundama ilumeelt, hindama oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandit“ (AV7 2011: 5).

Ainevaldkonnas „Kehaline kasvatus“ on omakultuuri käsitletud õppekava läbiva teema „Kultuuriline identiteet“ kaudu. Viimane kajastub kehalise kasvatuses tundides õpitavates spordialades/liikumisviisides, mis tutvustavad rahvuslikku ja teiste maade liikumiskultuuri ning „aitavad õpilasel kujuneda kultuuriteadlikuks (omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust väärtustavaks) ühiskonnaliikmeks“. (AV8 2011: 4)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et omakultuur on ainevaldkondades küll kirjalikult esindatud, ent isiklikust kogemusest lähtudes ei saa öelda, et seda igas aines otseselt eraldi välja toodaks või sellele suuremat tähelepanu pöörataks. Vaid ainevaldkond „Keel ja kirjandus“ tegeleb kõige otsesemalt rahvusliku identiteedi ja kultuuriga. Seega võib just eesti keele ning kirjanduse õpetajaid pidada kõige olulisemateks eeskujudeks omakultuuri edasikandmisel, sest paljud neist on saanud ka rahvaluulealase koolituse (nt Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse erialal).

2.2. Konstruktivistlik õpikäsitlus, kogemusõpe ja aktiivõpe omakultuuri õpetamise võimalustena

Konstruktivistliku lähenemise kohaselt on õppimine aktiivne protsess, kus õppija on teabe ehk informatsiooni konstrueerija. Õpilased loovad aktiivselt oma subjektiivseid kujutlusi objektiivsest reaalsusest ja testivad neid sotsiaalse kommunikatsiooni vahendusel. Õppimise käigus seovad inimesed uue informatsiooni varasemate teadmiste ja kogemustega. (Konstruktivistlik...)

Iga rahvakalendri tähtpäev on justkui teema, mille ümber saab koondada vastavaid tegevusi (laulud, laulumängud, käsitöö, mängud) ning konstrueerida uusi teadmisi nendest elementidest lähtuvalt. John Dewey järgi peab haridus lähtuma kogemustest. Seda põhimõtet on võimalik omakultuuri õpetades edukalt rakendada. (Konstruktivistlik...)

Omakultuur on suhestumine pärimuskultuurist tulenevaga, isikliku suhte loomine pärimusega. See saabki toimuda vaid kogedes, tegutsedes ja järele proovides.

„Kogemusõpe toetub kas õppija enda, kaasõppijate, õpetaja või teiste kogemusele. Õppes võidakse toetuda kas olemasolevale kogemusele või hankida kogemus õppe käigus. Õppe käigus arutletakse kogemuse üle, peegeldatakse seda. Seejärel kogemust analüüsitakse toetudes õppematerjalidele, abistavatele küsimustele jne“. (Kogemusõpe) Tulemuseks on uute teadmiste konstrueerimine. See omakorda võimaldab hankida järgmisi teadmisi uuel

tasemel. Kogemusõpe on pidev protsess, mille printsiip on lõimitud paljudesse õppemeetoditesse (sh konstruktivistlikku õppimiskäsitluse). (Kogemusõpe)

Omakultuuri õpetamise seisukohast näeb kogemusõppe protsess välja nii:

1. Kogemuse hankimine – laul/mäng/tants/teadmine;
2. Arutelu kogemuse üle, reflekteerimine – küsimused, mis uue teadmisega seoses tekivad, õpetaja küsimused õpilastele (mõttekäigu suunamine);
3. Kogemuse üle mõtlemine, lugemine, vastamine miks-küsimustele – kõikide omakultuuri puudutavate elementidega seda rakendada ei saa (nt tantsud), küll aga nt juttude ning lauludega;
4. Uue teadmise tekkimine – uus laul/mäng/tants/lugu/teadmine jne.

(Kogemusõpe)

Aktiivõpet kasutatakse Eestis juba 1990. aastatest. Selle all mõeldakse kogemuse ning tegevuse kaudu õppimist. Õppijat ärgitatakse ise avastama, osalema, mõtlema, uurima ja katsetama. Aktiivselt õppeprotsessis osalemine aitab õppijal õpitut tegelikkuse ning ümbritseva keskkonnaga seostada. Aktiivõpe ei tähenda aga tingimata füüsilist aktiivsust, vaid vaimset ärksust ja kaasamõtlust. (Baum-Valgma, Šmõreitšik 2010: 6)

Omakultuuri tundides on aktiivõpe omal kohal kõikide tähtpäevadega seonduvate ettevõtmiste planeerimisel: nt mihklilaat vajab nii reklaami, kaupu, mängude juhte kui ka ajaplaneerimist. Samuti toetavad seesuguseid suuremaid ettevõtmisi nii kogemusõpe kui konstruktivistlik õpikäsitlus.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kõik isetegemist, kogemist ning arutlemist nõudvad õpimeetodid on omakultuuri õpetamisel ja õppeprotsessis sobilikud. Iga õpetaja valib loomulikult meetodeid vastavalt sellele, mitu õpilast klassis on, mis teema parasjagu käsil on jne. Omakultuuri õpetamine võimaldab erinevaid meetodeid koos kasutada, seega on õpetajal ja õpilastel õppeprotsessis kindlasti loominguiline aspekt esiplaanil.

2.3. Õpetaja roll omakultuuri õpetamisel

Kuna eesti keele ja kirjanduse õpetajate pädevusse kuulub luule õpetamine, kuulub selle juurde ka rahvaluule õpetamine. Elo-Hanna Seljamaa on analüüsinud rahvaluule käsitlusi põhikooli 7.–9. klassi kirjandusõpikutes, täpsemalt kahes õpikusarjas, need on „Sõna“ ja „Labürint“. Järgnevalt räägin lühidalt mõlema õpikusarja 7. klassi õpikutest ning Seljamaa poolt tehtud analüüsi tulemustest, sest magistritöös sisalduv materjal ning tööplaan on mõeldud eelkõige 5. või 6. klassile.

Sarjas „Labürint“ lähtutakse rahvaluule sotsiaalsetest funktsioonidest, ent domineerivaks jääb siiski mõte, et folkloor on omamoodi kirjandustekst. Rahvaluule on vahend kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamiseks. Puuduseks loeb Seljamaa asjaolu, et välja pakutakse nt regilaulu kirjutamist, muinasjuttude väljamõtlemist ning muid folkloorižanride kopeerimisele fokuseeritud ülesandeid. Kesksel kohal on mõistete teadmine, ent need ei aita tema sõnul mõtestada seda, kuidas kultuur õpilase elus ning ühiskonnas toimib. 7. klassi rahvaluule käsitluses alustatakse aga õpilastele tuttavatest folkloorižanridest: netinaljad, mõistatused, keerdküsimused. Järk-järgult liigutakse vanemate ja ajaliselt kaugemate nähtuste suunas. (Seljamaa 2012: 80–81)

Õpikusarjas „Sõna“ on valitud vastupidine võimalus. Rahvaluule käsitlemine 7. klassi õpikus algab regilaulust ning selle vormilistest tunnustest. Järgneb rahvajutuliikide, rahvaluule lühivormide ning tänapäeva folkloori käsitlemine. Ülesandeks on projekt, mille käigus õpilased koguvad vanematelt infot mardi- ja kadripäeva kommete kohta. Lõpptulemus peaks õpiku järgi olema klassiõhtul mardi- ja kadripäeva lavastamine. (Seljamaa 2012: 81–82)

Kuna eesti keele ja kirjanduse õpetaja ei jõua oma ainetundides käsitleda rahvaluulet piisava põhjalikkusega, võiks see saada (ka) omakultuuri huviringi õpetaja ülesandeks. Liiatigi, kui kriitika õpikute suhtes on minu arvates õigustatud ning rahvaluule käsitlemine vajab rohkemat süvenemist kui eesti keele ja kirjanduse või muusikatunnid seda võimaldavad.

Mis on omakultuuri huviringi õpetaja hädavajalikud oskused? Vastuseks võiks olla: kõik see, mida rahvakultuur nõuab. Olen veendunud, et omakultuuri huviringi suudab läbi viia nii eesti keele ja kirjanduse õpetaja kui ka muusikaõpetaja, ent parim on, kui need kaks tegutseksid koos.

Ideaalne variant on loomulikult nii eesti keele ja kirjanduse õpetaja kui pärimusmuusika/folkloristika haridusega inimene, sest siis on võimalused, kuidas tunde teha, keda külalisteks kutsuda ning mida ja kuidas mängida-laulda, tunduvalt mitmekesisemad. Põhjuseks on ka põhikooli muusikaõpetuse (ja tavakooli muusikaõpetuse puhul see nii ongi) keskendatus klassikalisele muusikale. Seetõttu pole alati kindel, kas muusikaõpetaja on rahvalaulude osas piisavalt pädev, samuti ei tegele muusikatunnid rahvaluule teiste žanridega. Eesti keele ja kirjanduse õpetajal on küll piisavalt teadmisi rahvaluule žanride vormilisest ülesehitusest, ent ei pruugi olla lauluoskust. Õpilased peavad aga saama „täiskomplekti“, et pilt ei jääks igavaks ega ühekülgseks. Seda enam, et omakultuur on eelkõige pärimuse kogemine ja sellega suhestumine. Loomulikult mängivad rolli õpetajate enda huvid ja eelistused.

3. Juhendmaterjali koostamise põhimõtted

Omakultuur põhineb eelkõige kogemusel ning osalemisel. Seepärast on õpetaja juhendmaterjal koostatud neid orientiire silmas pidades. Töökava on koostatud rahvakalendri tähtpäevade ning aastaringi alusel, sest aastaegade ja pühade järgnevus on midagi sellist, mis on õpilastele tuttav ning omakultuurile omane. „Urijad on eesti rahvakalendri puhul rõhutanud, et tegemist on talurahva töödekalendriga“ (Hiimäe 2004: 135). Sellele saab üles ehitada vähem tuntud kombestikku. Eeldusel, et omakultuuri huviring toimub kord nädalas, on ära toodud 35 tunni jaoks vajalik materjal.

Õppeainete lõimumine tuleb pärimuskultuuri õpetades loomulikult ja sundimatult ilmsiks: rahvamängud toetavad kehalist kasvatust, mälu treeninguks (ja seda on tarvis igas õppeaines) sobivad meelde jätmist nõudvad laulud ning liisusalmid. Seotus ajaloo on nii ilmne kui ka varjatud, sest tegeletakse minevikusündmuste ja -olukordadega (rahvajutud, rahvakalendri tähtpäevad, rahvalaulud). Matemaatikat toetavad mihklilaada korraldamine ning rahaga seonduvad laulud ja mängud. Eesti keel ja kirjandus, mis niigi omavahel väga tihedalt seotud on, sobituvad hästi murdekeelega (viimast sisaldavad peaaegu kõik folkloorižanrid), lugude jutustamise ning kuulamisega. Murdekeel on hea näide eesti keele allkeeltest, regilaul aitab mõista rahvapärase poeesia kõrget taset ning on abiks sünonüümide õppimisel. Tööõpetusega lõimub igasugune meisterdamine ja käeline tegevus (nii tüdrukute kui poiste tööõpetuse puhul). Muusika lõimub omakorda ajaloo (laulud ajaloolistest sündmustest), kirjanduse ja eesti keelega (laulud, rahvapärane draama (dramatiseeringuga rahvamängud)) ning isegi kehalise kasvatuses (kiigelaulud ja jooksmist nõudvad laulumängud), samuti tööõpetusega (pillide meisterdamine). Loodusõpetus lõimub aastaegade vaheldumisega (selle alla kuuluvad linnuhälte tundmine ning teadmised metsloomade elust). Kõiki omakultuuriga lõimuvaid õppeaineid ühendab väärtuskasvatus, mille eesmärgiks antud kontekstis on õpetada lapsi mõistma siinses kultuuris välja kujunenud käitumishinnangute ning tänapäeva massikultuurist tulenevate käitumishinnangute omavahelist tasakaalu.

Nagu eelpool mainitud, on materjal koostatud just praktilistele tegevustele keskendudes. Seetõttu töölehti ei ole, esiplaanil on juhendid käelisteks tegevusteks ning mängudeks. Laulude puhul on mõnikord ära toodud nii terviktekst kui noot. Laulumängude puhul on antud vaid allikas, kust seda mängu leida võib. Juttude ja vanasõnade tarbeks on toodud allikad ning pakutud ka jututeemasid, millel õpilased saavad soovi korral ise oma lugusid välja mõelda. Lisaks on mõne tunni lõpus kirja pandud ka ülesanne, mille õpilased võiksid teatud aja jooksul täita (nt küsida perekonna ajalugu), et selle põhjal saaks tulevastes tundides edasi töötada. Kodustele ülesannetele pole keskendutud, sest huviringi eesmärk ei ole koormust suurendada. Õpetajale on antud soovitusi, kuhu õpilastega minna (nt Eesti Rahva Muuseum, mõni kiigekoht jms), et omakultuuri kogemus täielikum oleks. Rõhk on kogemisel, isetegemisel ning rahvakultuuri keskkonnas viibimisel. Kui olud vähegi lubavad, võiks tunnid toimuda klassiruumist väljas või võimalikult omakultuurilises keskkonnas (rahvakultuuriga seotud sündmused, muuseumid jne).

Kuna folkloorset materjali on piisavalt, on õpetajale antud ainult juhendid, missugusest allikast missuguse teemaga seostuva mängu/laulu/laulumängu leiab, sest muidu läheksid kirjeldused liiga pikaks. Laulude puhul on materjalis üles tähendatud vähemalt üks, mis teemaga seostub, ülejäänud sobilikud laulud jäävad iga õpetaja enda leida või on nende kohta antud viide. Pealegi on igal õpetajal individuaalne kogemus sellest, missugused mängud ning laulud õpilastele on meeldinud või mitte meeldinud, samuti mängivad rolli isiklikud eelistused. Niisiis on materjal pigem juhendav kui ette kirjutav, jättes igale omakultuuri õpetajale vabad käed otsida, luua ning kohandada.

3.1. Tööplaan omakultuuri õpetamiseks põhikooli huviringis

Järgnev tabel, tööplaan, kirjeldab kokkuvõtlikult 35 omakultuuri tundi. Tööplaanis on ära toodud tunni järjekorranumber, tunni teema, põhilised tegevused tunnis, antud teema lõimumine teiste õppeainetega ning õpiväljundid, mida kirjeldatud tegevused aitavad saavutada. Antud tööplaan on koostatud 2016/2017 õppeaastat silmas pidades. Arvestatud on koolivaheajadega.

Tööplaan on koostatud rahvakalendri tähtpäevi järgides. Alustatakse aga loomulikult üksteise ning õpetajaga tutvumisest, sest omakultuuris on suhtlemine ja koostöö mõõdapääsmatud.

Esimesed üheksa tundi (enne sügisvaheajaga) keskenduvad tutvumisele, ussimaarjapäevale, töödega seonduvale, sügisesele madisepäevale, mihklipäevale, õppimise ja nutikusega seonduvale, inimese eluringiga seotud teemadele ja hõimurahvastele ning pulmakkometega seonduvale.

Tunnid 10 kuni 19 keskenduvad hingedepäevale ja hingedeajale, mardipäeva kombestikule, poiste tubastele tegevustele, kadripäeva kommetele, tüdrukute istelistele, adventiajale, nigulapäevale (jõuluvanaga seotud teadmised), luutsinapäevale, toomapäevale ja jõulude ning aastavahetuse kombestikule.

Tunnid 20 kuni 29 keskenduvad Kuuga seotud uskumustele, tõnisepäevale, traditsioonilistele talvistele tegevustele, küünlapäevale, pärimuse jagamisele (selleks ajaks on õpilased juba omakultuurist märganud, jutte jms omandanud, nad suudavad õpetaja abiga ise märganud juhtida, üksteisele õpetada ning on loodetavasti kujunenud grupiks, mis suhtleb tõrgeteta), valentinipäeva ning noorte omavahelisele suhtlemisele seonduvale, madisepäevale, vastlapäevale ja tuhkapäevale, tsirgupäevale ning liisusalmidetele ja õuemängudele (selle mõtte on ka seni omandatu ülekordamine).

Tunnid 30 kuni 35 keskenduvad karjalaskepäevale, kiikumisele ja kiigelauludele, käädrapäevale, paastumaarjapäevale, rahvapärastele naljanditele (1. aprill) ja kevadpühadele. Kevadpühadega loetakse ka huviringi tegevus selleks õppeaastaks lõppenuks.

Tööplaan

Omakultuuri huviring

Tund	Tunni teema	Tegevused	Aine(d), millega lõimub	Õpiväljundid
1	Tuttavakssaamine. Laulud ja mängud.	Rühmategevused.	Muusika, draamaõpetus, eesti keel/kirjandus.	Julgus ennast väljendada, loomuliku häälega laulda, mälu treening, väärtuskasvatus (töötamine grupis).
2	Ussimaarjapäev.	Ussisõnad. Usside eluviis ja nendega seotud uskumuste tundmaõppimine.	Loodusõpetus, eesti keel/kirjandus.	Eestis elavate usside ja nende eluviisi tundmine. Arusaamine suhtumisest ussi rahvapärimeses.
3	Töödega seotud laulud ja jutud.	Töölaulud, tööga seotud pärimus (vanasõnad, jutud jne).	Tööõpetus, muusika.	Väärtuskasvatus.
4	Sügisene madisepäev. Sügisene pööripäev (22. september).	Laulud sõjast ja sõjaga seonduvast. Pööripäevakombestik.	Ajalugu, muusika, eesti keel/kirjandus, matemaatika.	Väärtuskasvatus.
5	Mihklipäev (29. september). Suveaja lõpp. Laadakombestik (mihklilaat). Laadalkäimisega seotud jutud ja laulud. Palgamaksmisega seotud mängud.	Korraldame oma laada (iga õpilane toob midagi isetehtut laadale müügiks). Palgamaksmisega seonduvad mängud ja laulud.	Matemaatika, tööõpetus, muusika, eesti keel/kirjandus.	Majandamisega seonduva mõistmine – kui palju midagi maksab. Julgus oma loodut teistele näidata ja reklaamida.
6	Õppimise, nutikuse ja nupukusega seotud pärimus (pärast mihklipäeva said karjased kooli minna).	Mõistatused, vanasõnad ja nuputamisesanded.	Matemaatika, eesti keel/kirjandus.	Mälu treening, väärtuskasvatus.
7	Inimese eluringiga seotud pärimus. Meie hõimurahvad.	Lapsepõlv, noorus, täiskasvanuiga ja vanadus. Sellega seotud lood ja laulud. Inimese	Ajalugu, eesti keel/kirjandus.	Väärtuskasvatus.

		traditsioonilised ülesanded eri eluetappidel. Võimalusel hõimupäevade kontserdi külastamine (15.10.2016).		
8	Pulmakombed. Kosjakombed.	Traditsiooniliste kosjade läbimängimine.	Eesti keel/kirjandus, muusika, draamaõpetus.	Väärtuskasvatus.
9	Pulmakombed. Pulmad.	Traditsiooniliste pulmade läbimängimine.	Eesti keel/kirjandus, muusika, draamaõpetus.	Väärtuskasvatus.
VAHEAEG				
10	Hingedepäev ja hingedeae. Vanavanemate jutud ja perepärimus.	Hingesandi laul. Jutud oma vanematest ja vanavanematest.	Muusika, eesti keel/kirjandus, ajalugu.	Väärtuskasvatus.
11	Mardipäeva kombestik.	Mardilaulud ja mardipäeva kombed.	Muusika, draamaõpetus.	Eneseväljendus, esinemisjulgus. Väärtuskasvatus.
12	Tubased tegemised. Juttude jutustamise aeg. Poiste tegevused.	Lugude jutustamine. Jutupärimuse tundmaõppimine. Poiste tööõpetuses tehtavate tööde ühistegemine.	Eesti keel/kirjandus, tööõpetus.	Esinemisjulgus. Kuulamisoskuse arendamine.
13	Kadripäeva kombestik. Adventiaja algus.	Kadrilaulud ja kadrisantide kombestik.	Muusika, draamaõpetus.	Julgus olla eeslaulja, olla juht. Väärtuskasvatus.
14	Tüdrukute tegemised: istelised.	Tüdrukute tööõpetuse tunnis tehtavate tööde ühistegemine (õmblemine, kudumine jne), laulud, jutud.	Muusika, tööõpetus.	Väärtuskasvatus. Kuidas tähelepanu jagada ning mitut tegevust korraga teha.
15	Adventiaeg. Adventikalendri valmistamine.	Adventikalndri(te) valmistamine rühmatööna või iseseisvalt.	Tööõpetus, matemaatika.	Väärtuskasvatus ja kombestiku tundmaõppimine.

16	Nigulapäev (6. detsember). Jõuluvanaga seotud folkloor.	Rahulikud laulud ja vaiksed tegevused. Jõulu- ja talvelaulud.	Muusika, ajalugu.	Jõuluvana ja jõuluaeg. Väärtuskasvatus: kui midagi tahad saada, pead selleks midagi tegema.
17	Luutsinapäev (13. detsember). Jõuluehete valmistamine.	Luutsinapäeva laulud ja Püha Lucia elulugu. Jõuluehete valmistamine lõngast, paberist, õlgedest vms.	Muusika, kirjandus/eesti keel, tööõpetus, ajalugu.	Mälutreening, väärtuskasvatus, peenmotoorika arendamine.
18	Toomapäev ja talve algus (pööripäev 21. detsember). Tahma-Tooma valmistamine. Laiskuse, mustuse ja ebaõnne ärasaatmine.	Kaltsudest Tahma-Tooma valmistamine (topitakse täis ka ebaseeldivate mõtetega paberitükke vms ja viiakse mõne teise klassi ukse taha).	Tööõpetus.	Eneserefleksioonioskus, väärtuskasvatus, rühmatööoskus.
19	Talveaja mängud ja laulud. Aastavahetuse pärimus.	Tinavalamine, tubased mängud.	Muusika, kehaline kasvatus, tööõpetus, ajalugu.	Väärtuskasvatus.
	VAHEAEG			
	VAHEAEG			
20	Kuuga seotud uskumused. Tööd, mida tehti kindlate kuufaaside ajal. Kaduneljapäeva uskumused.	Kaduneljapäeval täidetavate kommetega tutvumine.	Ajalugu, eesti keel/kirjandus, loodusõpetus.	Teavad, kuidas kuufaasidel vahet teha, oskavad seda seostada rahvapärимusega.
21	Tõnispäev ehk taliharjapäev (17. jaanuar).	Karude, hüljeste, putukate ja kaladega seonduv.	Loodusõpetus, eesti keel/kirjandus.	Mälutreening, eelnevalt teistes ainetes õpitu kasutamine omakultuuri tunnis.
22	Talvised tegevused üldiselt.	Kelgutamise ja muude talviste lõbustustega seotud tegevused.	Kehaline kasvatus, muusika.	Loovuse arendamine, isetegemise kogemus.

				Väärtuskasvatus ja rühmatööoskused.
23	Küünlapäev (2. veebruar). Küünlapuna (naistepuna) joomine, rollide vahetamine.	Poisid püüavad teha tüdrukute töid, tüdrukud poiste töid.	Tööõpetus.	Väärtuskasvatus.
24	Pärimuse jagamine.	Iga õpilane jutustab/laulab teistele mõne loo, mida on kelleltki kuulnud, ja õpetab teistele selgeks. Mängude õpetamine üksteisele.	Eesti keel/kirjandus, muusika, kehaline kasvatus.	Esinemisjulguse kasvatamine.
25	Valentinipäev. Sõpruse ja armastusega seotud pärimus.	Armastuslaulud, sõpruse ja armastusega seotud jutud.		Väärtuskasvatus.
26	Madisepäev (24. veebruar). Kodu, perekond. Kodukoht ja sellega seotud lood. Perekonnaloed.	Kodu kiitmise laulud, laulud emast ja vanematest, lapseõlvest.	Ühiskonnaõpetus, muusika, geograafia, eesti keel/kirjandus.	Väärtuskasvatus. Oma isikliku ja perekonna ajaloo tundmaõppimine.
27	Vastlapäeva (28. veebruar 2017) kombed. Tuhkapäeva (1. märts 2017) kombed.	Vastlakommete täitmine.	Eesti keel/kirjandus, muusika, tööõpetus/kodundus, loodusõpetus.	Vastlakommete tundmaõppimine. Väljendi „tuhka pähe raputama“ tagamaade tundmaõppimine.
28	Tsirgupäev. Linnuhäälte jäljendused. Naistepäev.	Linnuhäälte tundmaõppimine, linnuhäälte jäljendused, pesakastide meisterdamine.	Loodusõpetus, tööõpetus, muusika.	Väärtuskasvatus, töötamine rühmas.
29	Laste mängud õues. Liisusalmid.	Lapsed õpetavad üksteisele mängu, mida teavad. Liisusalvide õppimine.	Kehaline kasvatus, muusika, eesti keel/kirjandus.	Rühmas töötamise kogemus, infovahetus kaaslastega.
	VAHEAEG			

30	Karjalaskepäev ja rahvapärased naljad (jutud, laulud). Karjasepillid. Karjaselaulud. Kevadise ajaga seotud kombestik.	Naljalugude jutustamine, karjaselaulud, lihtsamate karjasepillide meisterdamine.	Tööõpetus, muusika, eesti keel/kirjandus.	Pillimeisterdamise kogemus. Esinemisjulguse arendamine.
31	Kiikumine ja kiigelaulud.	Kiigelaulud, kiikumine.	Muusika, kehaline kasvatus.	Kiikumise kogemus ja kiigelaulu rütmi tajumine vastavas olukorras (kiigel).
32	Käädripäev (17. märts).	Laulud, lõngakerimine.	Tööõpetus, muusika, loodusõpetus.	Kõikide aasta jooksul õpitud laulude ja mängude kordamine. Mälu.
33	Paastumaarjapäev (25. märts).	Tüdrukute ja naiste püha. Pannkookide söömine ja punase joogi joomine. Päeva teretamise laulud ja laulumängud.	Tööõpetus, muusika.	Väärtuskasvatus. Rühmatööoskus.
34	Naljapäev (1.aprill).	Rahvanaljandite jutustamine, naljalaulud.	Eesti keel ja kirjandus, muusika.	Avaliku esinemise arendamine.
35	Ülestõusmispühad/kevadpühad.	Munade värvimine.	Tööõpetus, kunstiõpetus.	Rühmatööoskus.

3.2. Juhendmaterjal õpetajale

Juhendmaterjal sisaldab 35 õppetunni lahti kirjutatud variante. Need on vaid soovituslikud, sest iga õpetaja ehitab oma tunnid üles isemoodi, lähtudes õpilastest, kooli asukohast (kohalik kultuur, piirkond Eestis) ja isiklikest kogemustest. Universaalne on rahvakalendri tähtpäevadele üles ehitatud tundide järjekord.

Iga tunni jaoks on antud allikad, millest õpetaja saab materjali leida (laulikud, mängude ja laulumängude kogumikud). Loomulikult võimaldavad tunniteemad paljude eri materjalide kasutamist lisaks nendele, mis selles töös üles loetletud. Tunnid ei ole mõeldud loengute, vaid praktiliste tegevuste jaoks. Arvestatud on sellega, et õpilased võimalikult palju ise kogeksid.

Tunnid on üles ehitatud teemade järgi (ühe teema ümber kogutakse erinevaid seonduvaid materjale ja ülesandeid). Mõned ülesanded, nt miiklilaat, nõuavad läbimõtlemit ning on projektid, mis koosnevad erinevatest ülesannetest, mitte tavapärased tunnid. Olulised on kordamistunnid, kus õpilastel on võimalik üksteisega koos tuletada meelde seni õpitud laule ja mänge. Tähelepanu all on õppeainete lõimimine omakultuuri huviringi teemadega.

Välja on pakutud võimalusi tundide pidamiseks väljaspool klassiruumi (kiikumine, ratsatalu külastamine, Eesti Rahva Muuseumi näitused, õuemängud ja -tegevused).

Kokkuvõttes on omakultuuritundide ülesanne õpilaste kaasamine traditsioonilistesse tegevustesse, mis rikastavad tänapäevast elustiili. Omakultuuri huviring võiks olla iga õpilase elu ning kogemuste rikastaja ning tema identiteeditunde tugevdaja.

TUND 1

Tuttavakssaamine kaaslaste ja õpetajaga

- ❖ Mida te omakultuurist, folkloorist või pärimusest juba teate? Nimetage midagi, mis teile sellega seostub.
- ❖ Mis on regilaulu tunnused?
- ❖ Mis kuulub veel omakultuuri juurde (mõistatused, vanasõnad, laulumängud, tantsud, pillilood, muinasjutud, muistendid, käsitöoesemed, ehitised, keel jne)?
- ❖ Kuidas tänapäeval omakultuuriga tegeletakse (festivalid, ansamblid jne)?

Õpetaja suunab õpilasi küsimustega ning järgnevalt lauldakse koos mõni regilaul. Õpetaja võib õpilastelt küsida, missuguseid mõistatusi, jutte jne need teavad. Õpilastel on võimalus teistelt küsida, lugusid rääkida, arvamust avaldada.

Selle tunni jooksul õpitakse ära mõni lihtsam tants või ringmäng, tehakse võimalikult palju toiminguid koos, et õpilased omavahel tuttavaks saaksid, juhul kui kokku on sattunud paralleelklasside õpilased.

Alustuseks võib ka regilaule kuulata ning kaasa laulda, tunni lõpus võib proovida ise laulu luua. Selleks sobib hästi „Kits kidu karja“, sest sellel laulul on lihtsasti mõistetav ülesehitus, mille toel saab kergesti oma laulu kokku seada.

Kits kidu karja

Kursi

Kits ki - du kar - ja, ü - le me - re met - sa.

Kits kidu karja,
üle mere metsa,
too mulle heina,
mina heina lehmale,
lehm mulle piima,
mina piima põrsale,
põrsas mulle külge,
mina külge ämmale,
ämm mulle kakku,
mina kakku reole,
reo mulle kulda,
mina kulda tammele,
tamm mulle lehte,
mina lehte lambale,
lammas mulle villa,
mina villad veerikule,
sulasel sain suured sukad,
enesele eina mütsi,
karjalapsele kapukida,
perepojale pikad püksid

Laulnud Madli Saebler (82 a) (EÜS VIII 290 (20) ja EÜS VIII, 235/6 (23) < Kursi khk, Puurmanni v – J. ja M. Kärt, 1911).
<http://regilaulik.folklore.ee/pohjatartumaa/blog/2013/08/15/11-kits-kidu-karja/>.
03.03.2016.

Laske õpilastel improviseerida! Jälgida tuleks laulu struktuuri (kes kellele mida annab), teemat (selleks, et midagi saada, tuleb midagi anda), meeleolu, sünonüüme (kuidas kedagi poeetilise keele kaudu kujutatakse), tervikut (kuhu lugu lõpeb).

Esimeseks kohtumiseks on head mängud veel:

„Kurat ja Jumal“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 59).

„Mina olen rikas mees“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 121).

„Ätsemäng“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 161).

„Aadamal oli seitse poega“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 200).

TUND 2

Ussimaarjapäev

„Eestis teatakse püha alates 16. sajandist. Üldine on olnud metsaminekukeeld põhjendusega, et mets tahab puhata ja ussid rahulikult urgu minna. Sel päeval kaotavad nõelussid maaga kokku puutudes oma mürgi ja nende salvamine pole enam ohtlik. Kui enamik koristus- ja külvitöid (rukkikülv, viljakoristus) pidi olema lõpetatud, siis mõnel pool usuti, et kesa sümbolsest kündmine hävitab kahjurid ja rukkiussid. Ussimaarjapäeva peeti õunte valmimise päevaks“. (BERTA)

- ❖ Miks just „ussimaarjapäev“?
- ❖ Mida te ussidest teate?
- ❖ Missuguseid usse Eestis elab?
- ❖ Miks loeti ussisõnu?

Jutte ussidest ja ussisõnadest: http://www.rahvakultuur.ee/Ussisonade_teadjad_442.

Illustratsiooniks võib kuulata ka ans Metsatõllu „Ussisõnu“.

Rein Maran „Tavaline rästik“. <http://arhiiv.err.ee/vaata/tavaline-rastik>.

Mänge:

„Madu“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 11).

TUND 3

Töölaulud

Õpetaja selgitab traditsioonilist aastaringi: millal mis töid tehti (millal põllutööd, millal tubased tööd). Selgitused individuaalselt tehtavate tööde (nt lehmalüpsmine) ja kollektiivsete tööde (nt viljalõikus) kajastumisega rahvalauludes: mida lauldakse koos, mida üksinda.

Juhend:

Mall Hiiemäe „Päiv ei ole päiväle veli. Lõuna-Eesti kalendripärimus“ (2006).

BERTA – Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas.

<http://www.folklore.ee/Berta/index.php>.

Sobilik mäng:

„Talurahvamäng“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 358).

Laule:

„Väljad karja käia“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 184).

„Lõikuse lõpetus“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 185).

Õpilastele: tuletada meelde mõni endaga või oma vanemate-vanavanematega seotud tore lugu (nt lapsepõlvest) ning olla valmis lähemate nädalate jooksul seda teistele jutustama. See kodune ülesanne on eeltöö madisepäeva teemalise tunni jaoks.

TUND 4

Sügisene madisepäev (21. september) ja sügisene pööripäev (22. september)

- ❖ Kes hukkus madisepäeva/Paala lahingus 1217. aastal Sakalas?
- ❖ Missugustes riikides maailmas on praegu sõda?
- ❖ Mida saaks teha, et sõdu ei oleks?
- ❖ Kas poisid tahavad sõjaväkke minna?

Iga kogukond pidi igal sügisel andma teatud kindla arvu mehi sõjaväeteenistusse. Seejuures oli ette kirjutatud ainult kohustuslik nekrutite arv, aga sobivate kandidaatide väljavalimine jäi täiesti kohalike võimude (mõisniku ja vallakohtu) hooleks. Nekrutiteks võeti eelkõige „vallalist rahvast“ – teenija-inimesi, ärakaranuid ja kohalikele võimudele vastu hakanud või ebasoovitavaid noormehi. Peremehed, üksikud perepojad ja mõisaametimehed olid sõjaväekohustusest vabastatud. Teenistusaja pikkuse (teeniti 25 aastat ja üksikjuhtudel kauemgi, tagasitulijaid oli üldse vähe), soldatielu raskuse ja ohtude tõttu püüdsid noormehed sellest kohustusest igati kõrvale hoida. Seetõttu toimetati varasemal ajal nekrutite värbamist täiesti vägivaldselt. (Tedre 1970: 658)

Õpetaja räägib õpilastele sõjaväeteenistusest nüüd ja ajaloos. Lauldakse mõni nekrutilaul, kus kirjeldatakse nekruti juuste lõikamist, mundri saamist ning sõttaminekut. Lisaks võib laulda näiteks järgneva laulu.

Sõjalaul

Meid olli vii - si ve - lit - si - da, meid olli vii - si ve - lit - si - da.
Noo-rõm - bal vai va - nõm - bal, noo - rõm - bal vai va - nõm - bal.

Kes meil sõtta viidie?
Veli sõtta viidie,
väe ala värvetie.
Pea purju, saista laeva,
lass ma kae kodo pool!
Kes mull armas kodo jäie?
Essa armas kodo jäie.
Mida tööd jäi tegemaie?
Adra takkan kõndimaie.
Enamb ol'l säääl ikku silmi,
kui sell adral kaplu all.
Pea purju, saista laeva,
lass ma kae kodo pool!
Kes mul armas kodo jäie?
Veli armas kodo jäie.
Mida tööda tegemaie?
Luitsahanda voolimaie.
Enamb ol'l säääl ikkusilmi,

kui säääl luitsal laasta ol'l.
Pea purju, saista laeva,
lass ma kae kodo pool!
Kes mull armas kodo jäie?
Õde armas kodo jäie.
Mida tööda tegemaie?
Kuldakangast kudumaie.
Enamb ol'l säääl ikku silmi,
kui säääl kangal langu ol'l.
Pea purju, saista laeva,
lass ma kae kodo pool!
Kes mull armas kodo jäie?
Ema armas kodo jäie.
Mida tööda tegemaie?
Vaske vööda vidamaie.
Enam ol'l säääl ikku silmi,
kui säääl vööäl silmi ol'l.

ERA III 7, 64 (46) < Kanepi khk., Erastvere v., Tori t. - Herbert Tampere < Emilie Leiss,
56 a. (1932). <http://www.folklore.ee/Kannel/index2.html>. 03.03.2016.

Laule:

„Nekruti põgenemine“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 254).

Pööripäevaga seonduvat: Mall Hiimäe „Päiv ei ole päiväle veli. Lõuna-Eesti kalendripärimus“ (2006), lk 51.

TUND 5

Mihklipäev ja mihklilaat

Õpilaste ülesanne on tuua midagi omatehtut mihklilaadale müügiks. Hinnad võiksid olla sümboolsed. Õpilastel tuleb oma kaupa välja pakkuda, kenasti välja panna ja hindade üle kaubelda. Laada juurde käivad ka palgamaksmisega seotud laulud, sest mihklipäeval maksti sulastele palk välja.

Sobilikud mängud:

„Palgamaksmine“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 290).

„Sest sulasest saab peremees“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 379).

Laulud:

„Kui mina Koluvere laadal käisin“ (L. Õunapuu „Külalaulik 1“, lk 102).

„Mihklipäev oli pidude ja kooskäimiste aeg, sest sel päeval lõppes 19. sajandil karjatamishooaeg ja karjaste tööleping – karjane sai kooli minna. Samuti lõppesid mihklipäevaga kevadel jüripäeva ajal kaubeldud teenijate ehk suviliste lepingud. Seesugusena on ta olnud pikka aega vastandpäev maarja- ja jüripäevale, millal algasid karjatamised ja hooajatööd. Üldiselt oligi ju tegemist päevaga, millal lõppes valge ja soe suveaeg. Mihklipäevast alustati talviste tähtpäevade arvestamist. Päevale andis ilmet mihklilaat - oluline kokkusaamis- ja meelelahutuspaik, kus joodi liiku, vaadati uusi kaupu ja laadanalju. Mihklilaatu peetakse tänapäevalgi, eriti muuseumide õhutusel, ka koolides ning lasteaedades. Noorrahvas on veel teinud mihklituld ja kogunenud lõkke äärde või mõnda tallu tantsima ja pidutsema“. (BERTA)

TUND 6

Õppimine ja mälu

Järgnevad mängud aitavad treenida mälu ning arendada õppimisvõimet.

Mängud:

„Rebasemäng“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 116).

„Eseme määramine“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 104).

„Kassi jalgade arvamine“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 85).

„Arvamismäng“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 84).

Õpetaja võib omalt poolt endale teada olevaid mängu lisada!

Mõistatusi:

Arvo Krikmann „Tere teele, tere meele, tere egalõ talolõ“.

TUND 7

Inimese eluring

Laule:

„Tsirr-virr, lõokõnõ“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 39).

„Kost tuu vikat' jäie?“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 41). *Hea laul improviseerimiseks!*

„Ütskõrd olle nuurimiis“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 83).

„Kaasa kaugel“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 238).

„Must naine“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 262).

Õpetaja selgitab traditsioonilist inimese eluringiga seonduvat – mis ülesanded mis eas inimestel üle-eelmisel sajandil (19. sajand) külaühiskonnas olid. Õpilastega koos võiks arutleda, mis tänapäeval muutunud on (nt meestetööd vs naistetööd jne). Hea allikas selleks on Kõivupuu, Marju 2015. Eestlase eluring. Tallinn: Varrak.

15. oktoober 2016 on hõimupäev! Võiks õpilastega kontserti külastada! 10.–16. oktoober 2016 toimuvad hõimurahvaid tutvustavad üritused.
---

neiu uut uibun:
"Jo tulõ suur' sugu,
suur' sugu, hõrrõ hõim.
Enne olli' suu langu',
suu langu', laanõ langu' -
no saat otsast omatsõs,
läbi lagi langutsõs."
Kül' mi kae, kül' mi näe,
kül' mi kae kaiõnõn,
kül' näe nätenen,
kas om muru puist puhas,
tarõesi lastõst lakõ -
sis om neiu poistõst puhas,
vaga heng vanust mihist.

EÜS I 769 (89) < Hargla khk., Taheva v. - J. Aavik < Matli Pähn, 63 a., (1904).
<http://www.folklore.ee/Kannel/index2.html>. 03.03.2016.

Veel laule:

„Millal saame sinna maale?“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 192).

„Neidu pole kodus“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 195).

Mõisted: langud, saajaq, vakarahvas, kontvõõrad.

TUND 9

Pulmakombed – pulmad

- ❖ Mida pulmades tänapäeval tehakse?
- ❖ Mida tehti pulmades vanasti? Missugused kombed on siiani alles? (Õpetaja selgitab õpilastele vanapäraste pulmade sisu, osalisi ning kombeid).

Õpilased saavad endale endised rollid, lisanduvad laulikud ja pillimehed ning ülejäänud pulmalised.

Juhend: Ülo Tedre „Eesti pulmad“ (1973), lk 39–116.

Laule:

„Mõrsja otsimine“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 196).

„Nooriku virkuseõpetus“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 204).

Mänge:

„Pulmamäng“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 142).

TUND 10

Hingedepäev ja hingedeae, vanavanemate jutud ja perepärimus

Õpetaja selgitab, kust tuleb sõna „sant“, samuti hingedeaja pärimust.

Laulud:

„Sandi tänu“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 290).

Iga õpilase ülesandeks on jutustada mõni enda, ema, isa või esivanematega seotud lugu. Eriti hea, kui vanemad/vanavanemad on need lood ise rääkinud.

Mänge:

„Need tondid tulevad kaugelt maalt“ (I. Rützel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 159).

Juhend:

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päivale veli“, lk 389.

„Katoliiklikus kirikukalendris kehtestati 1006. aastal 2. november hingedeäeva ehk usklite surnute mälestuspäevana. Eestlastel jääb hingedeäev hingedeaja sisse. Hingedeäeva on nimetatud juba 14. sajandi allikates, kuid tema tähistamine (nagu ka 1. november ehk pühakutepäev) on jäänud omauskumustele tugineva hingedeaja varju. 1990. aastatel levis tava süüdata hingedeäeval koduakendel ja kalmistul sugulaste haudadel lahkunute mälestuseks küünlad. Hingedeajal (neljapäeva õhtuti) oodati hingesid koju. Sel puhul kaeti neile tuppa, sauna või toapealsele laud, mille äärde kutsusid peremees ja perenaine hingi nimepidi toitu maitsma. Neil paluti kaitsta põldu ja karja. Hingedeaja lõpul tänati ja saadeti hinged taas ära. Hingedeajal oli keelatud müra tegemine, naljatamine, naermine, kisamine, kärarikkad tööd nagu puude lõhkumine“.
(BERTA)

TUND 11

Mardipäev

Kui võimalik, siis võiks minna õpilastega marti jooksma. Enne tuleks aga laulud ja kombed korralikult omandada. Minna võib tuttavate inimeste juurde, sest marte ei kiputa võõras kohas vastu võtma.

Laule:

Mardilaul I ja II (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 142 ja 146).

Juhend:

Mall Hiemäe „Päiv ei ole päiväle veli“, lk 400.

„Mardipäev on tänini elav rahvakalendri tähtpäev. Eeskätt teame seda mardisantide ehk martide ringijooksmise tõttu. Veel 20. sajandi alguses jooksid marti pigem noormehed ja selletõttu on püha seostatud näiteks noorte meeste initsiatsiooniga ehk vastuvõtuga meeste kogukonda. Tüüpilised olid tumedasse riietatud mardid, kelle tulek tõi kaasa viljaõnne. Varem on see olnud päev, mil tuli mõistatada ja mida peeti hingedeajaga kokkukuuluvaks – hinged tulid koju, mardipäev lõpetas hingedeaja. Pika traditsioonis püsimise jooksul on mardikombestik palju muutunud ja sulatanud endasse mitmeid uusi jooni“. (BERTA)

TUND 12

Tubased tegevused, poiste tegemised, juttude jutustamine

*Poisid võtavad võimaluse korral kaasa midagi, mida nad parasjagu tööõpetuses teevad.
Kui vaja, võiks paluda võimalust teha tund poiste tööõpetuse klassis.*

Töötegemise ajal jutustatakse lugusid ja lauldakse neid laule, mida siiani ollakse õppinud.
Meenutatakse varem omandatud.

Võib ka mänguasju meisterdada, millega ka selle tunni ajal mängida saaks (ritsik, pabernool, hernepüss vms).

TUND 13

Kadripäev ja advendiaja algus

Kui võimalik, võiks minna katri jooksmas. Enne tuleks kombed ja laulud korralikult omandada. Vajalikuks võib osutada mõne tuttava perekonna eelnev informeerimine!

Laule:

„Kadrilaul I–V“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 154–168).

Juhend:

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päiväle veli“, lk 420.

„Kadripäev on eestlastel vana ja rikkaliku kombestikuga tähtpäev, mis tagas karjaõnne. Juba sada aastat on see aga ennekõike kadririte ehk kadrisantide jooksmise aeg kui maskeeritakse ja kogutakse andeid. Laulud ja kogu kadrirituaal sarnaneb mardipäeva omaga, samuti õnnistamissõnad ja manamised, mida kadririte pererahvale lausuvad. Siiski on neiski tavades toimunud mitmeid muutusi. Näiteks palusid 19. sajandi kadririte rohkem villu jm näputööks vajalikku, vähem toiduaineid. Mida edasi, seda olulisemad olid kommid ja maiustused ning muidugi ka raha. Juba nimetusest selgub, et ringi rändasid ennekõike naised või naisteks riietunud, maskide valikus on aja jooksul toimunud suuri muutusi. Kadripäeva ja kadririte on seostatud esivanemate hingede taassaabumisega. Tulevad nad ju laulusõnutsi "pikka pilliroogu mööda" taevast või kaugelt meie juurde. Ülo Tedre arvates oli algselt tegemist koguni tütarlaste initsiatsiooniriitusega, nende vastuvõtuga täisealiste hulka. 16. sajandi lõpuks kujunes kadripäevast naiste välistööde lõpuaeg, tuli alustada tubaste ketrus- ja käsitöödega, ja selleks jäi kadripäev mitmeks sajandiks“. (BERTA)

TUND 14

Tüdrukute tegemised – istelised

Tüdrukud võtavad kaasa midagi, mida nad tööõpetuses parasjagu valmistavad. Poiste ülesanne on pilli mängida (kui on oskajaid), seda võib aga ka õpetaja teha. Tegevusteks sobivad kõik varem õpitud laulumängud. Võib ka koos mõne lihtsama tantsu ära õppida, nt labajalavalsi.

Sellest tunnist võiks teha ka omamoodi pidulikuma sündmuse: paremad riided (hea, kui oleks rahvariided, aga sobivad ka rahvuslike sugemetega rõivad), natuke süüa-juua.

Lauludeks sobivad kõik tüdrukute tööde ja tegemistega seotud laulud, samuti armastuslaulud.

Mängud:

„Silmategemine“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 97).

TUND 15

Advendiaeg

Advendikalendrite valmistamine rühmatööna või eraldi. Oleneb, kui palju õpilasi on.

Juhend:

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päivale veli“, lk 442.

„Advendiaeg (*advent* tähendab saabumist, tulekut) kestab neljandast pühapäevast enne jõule jõululaupäevani, üldiselt alustatakse Eestis adventi pidamist sageli 1. detsembrist. Adventi ei ole eestlased tähistanud ja nii on see komme hakanud juurduma alles 20. sajandi viimastel aastakümnetel. Esmalt toimus see advendikalendrite vahendusel, mida näiteks 1970. aastatel ja 1980. aastate algul lapsevanemad ise oma lastele meisterdasid ja mille taskutest või aknaekste tagant võis leida pildi, kommi või muud toredat. Ka saadeti välismaalt pakiga või toodi sealt reisikingina advendikalendrid. Need olid tõelised uhkuseesemed, mida hoiti alles kaua pärast kommide ja jõulude lõppemist. 1990. aastatest on advendikalendrid vabalt müüa ja nende ostmise lastega peredesse laiemalt levinud“.
(BERTA)

TUND 16

Nigulapäev (6. detsember), jõuluvanaga seotud pärimus

Õpetaja räägib, missuguse ajaloolise isikuga nigulapäev seotud on.

Võiks rääkida ka jõuludega seotud sümbolitest, mis meil tänapäeval Eestis teada on: jõuluvana, jõulukuusk jne. Kust need tulnud on ja millal meil üle võetud. Oluline on rõhutada, missugune on ameerikalik, missugune aga kohalik kombestik!

Laulda võib kõiki teadaolevaid talve- ja jõululaule.

Allikad:

Ringo Ringvee ja Toomas Erikson „Pühadest ja pühadusest“ (Raadio 2, „Hallo, Kosmos!“). <http://r2.err.ee/v/hallokosmos/saated/ebd05edb-500d-4911-96a2-44eeeb5b9b26/hallo-kosmos-243-ringo-ringvee-ja-toomas-erikson-puhadest-ja-puhadusest>

TUND 17

Luutsinapäev (13. detsember), jõuluehete valmistamine

Jõuluehete valmistamine kõrtest, lõngast jne.

Õpetaja jutustab Püha Lucia elulugu.

Võib ka mängida luutsina kottiajamist! (Vt Mall Hiiemäe „Päiv ei ole päivale veli“, lk 452).

„Luutsipäeva tähistati Eestis eestkätt rannarootsi aladel. Uuesti kerkis püha tähelepanu alla 1980. aastatel, pärast peaaegu sada aastat kestnud vaheaega - siis hakati püha tähistama Tallinnas ja kunagistel eestirootslaste asualadel. Päeva endisest tähendusest olid 19. sajandi rahvakalendrisse jäänud vaid mitmesugused ilmaended. Tuntud on vanasõna *Mart matab, Kadri katab, Luutsi tuleb luuaga, Toomas tuiskab taga täis*, mis näitab, et lund on siis kindlasti. Ööd pärast luutsipäeva on nimetatud aasta pikimaks, mis kunagise juuliuse kalendri järgi vastab tõele. Hiljem oli aasta pikim öö pööripäevaga seotud ehk toomapäeva läheduses. Mingis suhtes erandlikel päevadel püüti kõigest halvast vabaneda, seetõttu oli kurja tõrjumine aktuaalne ka luutsipäeval - ööseks pandi õlgedesse (heintesse) raudese, sest kariloomad ei taha muidu enam õlgi süüa. Kogu tegevust põhjendati sellega, et vastasel juhul poeb õlgedesse luutsi, keda siis ka naljatamisi aeti kotti ja tõrjuti. Lääne-Eestis ja saartel käisid ringi luutsid – maskeeritud jõulusandid“. (BERTA)

TUND 18

Toomapäev ja talve algus (21. detsember)

Koos valmistatakse suur Tahma-Toomas, kelle sisse pannakse riidetükke ning kirjakesi enda omadustega, millest tahetakse lahti saada (nt spikerdamine, laiskus vms). Tahma-Toomas viiakse salaja mõne paralleelklassi ukse taha või koguni klassi (kui seal kedagi ei viibi).

Võib korraldada ka klassi kordategemise, sest toomapäeval koristati kodusid ja puhastati korstnaid.

„Toomapäev langeb enam-vähem talvise pööripäevaga kokku ja on päikeseaasta lõpupäev – see on ülioluline kriitiline pöördepunkt. Skandinaavias algas toomapäeval uus aasta. Asudes skandinaavia ja germaani mõjualal on mõlemast eesti rahvakalendris jälgi. Toomapäev on oluline kurjade jõudude peletamise, valgusele ja päikesele uue jõu kindlustamise poolest. Tähtpäev on säilitanud mitmeid muistseid tavasid ja saanud juurde kristlikke motiive. Toomapäeval on liikvel surnute hinged, Toomast on peetud paganluseajast säilinud surma(haldja)ks. Vähemalt 17. sajandist alates on kirjalikke andmeid sellest, et Toomas on katku ja igasuguste raskete haiguste patroon. Toomapäeval tapeti pühadeks loomi ja soolati liha. Paadid keerati kummuli ja valati neile anniks õlut. Oluline oli mustuse ja laiskuse minema saatmine kaltsu- ja õlenukkudena. Toomapäeval liikusid õlut nurudes ringi toomad. Pesti kerisekive ja puhastati majapidamist. Toomapäevast alates suuremaid töid ei tehtud, sest oli alanud jõuluaeg“. (BERTA)

TUND 19

Talveaja mängud ja laulud

Head mängud tubastest tingimustes:

„Ma, rikka, joosõ“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 107).

„Terav kuulaja“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 76).

„Üle põia hüppamine“ (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 227).

Laule:

„Laevamäng“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 171).

„Jõululaul“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 169).

Kui võimalik, siis võiks ka tina valada.

Juhend:

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päivale veli“, lk 457.

TUND 20

Kuuga seotud uskumused ja pärimus

- ❖ Mida tehakse kaduneljapäeval? Miks kaduneljapäev eriline on?
- ❖ Mida tehti rahvatraditsioonis noore Kuuga, kasvava Kuuga, täiskuuga, kahaneva Kuuga ja vana Kuuga?
- ❖ Kuutõbine – mida see tähendab?

Külla võiks kutsuda Piret Pääri, kes saaks Kuuga seotud lugusid jutustada.

Juhend:

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päivale veli“, lk 42.

TUND 21

Tõnispäev (17. jaanuar)

Juhend:

Mall Hiemäe „Päiv ei ole päiväle veli“, lk 100.

Kui võimalik, võiks külastada Tartu Loodusloomuuseumi.

„Tõnispäeva nimetused viitavad kahele olulisele poolele selle päeva tähenduses: vana kultuspüha ja talvepoolitaja. Selleks päevaks pidi olema alles pool inimeste ja loomade toiduvarust. Nagu muudelgi talvistel tähtpäevadel peeti oluliseks päeva pikenemist kukesammu võrra. Tõnispäeva ilm ennustas ette suveilmu ja viljakasvu. Tuntuim ütlus on: kui tõnispäeval nii paljugi päikest paistab, et mees näeb hobuse selga hüpata, siis tuleb kena aeg“. (BERTA)

TUND 22

Talvised tegevused

Kui lund on, võiks õpilastega minna mõnda tallu, kus saanisõitu saab teha. Selleks on nt Pärna talu Tartumaal (<http://www.parnatalu.ee/avaleht.html>).

Hea mõte on minna ka lihtsalt loodusesse mõnele terviserajale.

Ülalmainitud võimaluste puudumisel võib õpilastega klassiruumis igasugused mängu mängida või lasta neil vajadusel pooleliolevate tööõpetuses tehtavate esemete kallal töötada.

Võib kutsuda ka külalisi, nt mõne rahvapillimängija, folkloristi vms.

TUND 23

Küünlapäev (2. veebruar)

Kui võimalik, tuleks tööõpetuse õpetajaga nõu pidada, et saaks küünlaid valmistada.

Kuna vanasti oli küünlapäeval pidu või laat, võib koolimajas/klassis ka küünlapäeva laada korraldada.

Võib teha ka rollide vahetust: poisid püüavad teha tüdrukute töid ja tüdrukud poiste töid. Eriti hea, kui saaks tööõpetuse tunnis klassid ära vahetada – tüdrukud poiste tööõpetuse tundi ja vastupidi!

„Küünlapäev oli üks tuntumatest talvepoolituspühadest, tema olulisusele saartel, Läänemaal ja mujal osutab nn järelpäevade arvukus – siis liikusid mehed õlut või muud pühade lõpetust norides ringi. Järelpäevi nimetati tahipäev, küünlalühtripäev ja muude põhipäeva nimedest tuletatud hüüdnimedega. Küünlapäeval pidi pool inimeste ja loomade toidust alles olema. Tavaks oli ütelda, et sel päeval murtakse talve selgroog, talve süda lüüakse lõhki, kõrred hakkavad lund vihkama/pelgama, siga kõrva päikese käes paistma jne. Peamiselt Läänemaal ja Saaremaal lõppesid küünlapäeval jõulud, mujal olid need pühad lõpetatud kolmekuningapäevaga. Keedeti rituaalseid toite, nagu (tangu)putru ja sealiha, ning valmistati küünlaid. Uskumuse kohaselt põlevad sellel päeval tehtud küünlad heledalt. Küünlapäev on esimene suurem naistepüha, siis käisid naised külas ja kõrtsis, mehed tegid kodus naiste töö. Oluline oli küünlapuna ehk naistepuna joomine (seda joodi saartel, Lääne- ja Lõuna-Eestis), mis pidi tagama kena punapõskse väljanägemise“. (BERTA)

TUND 24

Pärimuse jagamine

Õpilased saavad vaba voli rääkida, tantsida, laulda ja mängida kõiki neid jutte, tantse, laule ja mängu, mida nad siiani on õppinud või varasemast teavad.

See on ka omamoodi teadmiste kontrollimise tund, kus õpetaja võib küsimustega suunata meenutama varasemalt räägitut.

See on hea tund rahvapillidega tutvumiseks! Võib kutsuda külalisi või võtta appi raamatu „Eesti rahvapille“ (I. Tõnurist jt), millega on kaasas CD. Kindlasti kuulata! Kui õpetaja oskab ise pill/pille mängida, peaks need pillid kindlasti kaasa võtma, laskma õpilastel proovida ning lubama neil endal võimaluse korral mõnda pilli mängida, kui leidub oskajaid.

TUND 25

Sõprus ja armastus pärimuses

Laule:

„Kolm ubinat“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 65).

„Kuldõ noorik“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 67).

„Kõik kuldsed kullernupud“ (L. Õunapuu „Külalaulik 1“, lk 128).

„Oh, kased, kased“ (L. Õunapuu „Külalaulik 1“, lk 240).

„Suur meri hirmsast kohab“ (L. Õunapuu „Külalaulik 1“, lk 290).

Õpetaja räägib kommetest, mis puudutasid noorte inimeste omavahelisi suhteid. Võrrelda tänapäevasega: mis on sarnane, mis erinev?

Materjali:

Marju Kõivupuu „Eestlase eluring“ (2015).

Mänge:

„Peigmees, miks mind maha jätsid?“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“, lk 400).

TUND 26

Madisepäev (24. veebruar) – koduga seotud pärimus

Selles tunnis võiks korraldada viktoriini aasta jooksul kogutud teadmiste kohta. Selleks võib kasutada Mikk Sarve raamatut „Suur pärimuse mälumäng“.

Oleks hea, kui õpilased jutustaksid vabalt mõne loo oma vanematest, kodust või kodukohast. Sobib igasugune koduümbrusega seotud lugu.

Laule:

„Imä vei nuku nurmõ pääle“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 50).

„Kodu kaugel“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 247).

„Madisepäevi on eesti rahvakalendris kaks. Sügisene madisepäev on nime saanud apostel Matteuselt, veebruarikuine aga Kristuse reetnud Juudas Iskarioti asemele valitud apostel Mattiaselt. Madisepäev oli rikas töökeeldude poolest. Eriti kardeti putukate ja usside pärast. Madisepäeval pidi putukatele ja maamardikatele elu sisse loodama ning kui sel päeval lund sajab, tuleb suvel palju parmusid. Ohtlikuks peeti nõela ja üldse terava eseme kasutamist, sest siis oli karta suvel sagedast ussidega kohtumist. Samuti ei tohtinud sel päeval kapsaid, ube ega herneid keeta - need minevat kasvuajal ussitama. Keedeti peamiselt kartuli- ja tangusööke. Meeles tuli pidada veel madisepäeva nädalapäeva ja seda, kust tuul puhub. Sel nädalapäeval ei tohtinud kevadel vilja ega herneid külvata, kapsaid istutada ega kartuleid maha panna - saak pidi kahjulike putukate tõttu ebaõnnestuma“. (BERTA)

TUND 27

Vastlapäev (28. veebruar 2017) ja tuhkapäev (1. märts 2017)

Juhend:

Mall Hiemäe „Päiv ei ole päiväle veli“, lk 115.

Mall Hiemäe „Päiv ei ole päiväle veli“, lk 132.

Kui lund on, siis tuleks kindlasti minna vastlaliugu laskma!

Laule:

„Linadõnaq“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 103).

„Liulaskmisõ laul“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 103).

„Liikuv püha, noorkuu teisipäev seitse nädalat enne lihavõtteid, päev enne tuhkapäeva, algselt kolmepäevane kirikupüha enne suure paastu algust. Vastlapäev lõpetas jõuludega alanud talvise lõbustusaja ja alustas suurt paastu (kestab lihavõttepühadeni). Vastlapäeva pühitsetakse eriti suure pidulikkusega kreeka- ja roomakatoliiklikes maades. Katoliku aja mälestusena on eesti vastlakommetes püsinud kesksena sealiha ja eriti seajalgade söömine. Seajalast (nüüd küll nõopidest ja nõorist) vurri õpetatakse valmistama tänini. Vastlapäevakombestik ja vastlatoidud on püsinud paljuski muutumatuna tänu lastele ja noortele. Peale seajalgade, soolaubade ja hernesupi on vastlapäeva eritoit vastlakuklid. Tänapäev on populaarne ka liulaskmine, ainult et kui veel 20. sajandi teisel poolel püüti hobuse ja saaniga sõita, mäest lasti alla suurte kelkude ja regedega, siis sajandi lõpupoole kõlbas liulaskmiseks plastikaaditükk ja igat masti kelk, liulaud vms. Sajand varem kõlbas liulaskmiseks ka linane kott või peotäis linu. Liugu laskmas käiakse lasteaia, kooli või

klassiga, üksikult, pere või sõpradega. Näiteks Tartus Toomemäe nõlvadel on vastlapäeval rahvast murdu, liuglevad nii noored kui vanad“. (BERTA)

„Tuhkapäevaga algab suur paast, mis kestab kuni lihavõtte- ehk ülestõusmispühadeni. Juba 7. sajandi lõpul on tähistatud tuhkapäeva tuha pähe riputamise, millest lähtub päeva nimetus ja rida kombeid, mis väljendavad puhastamist ja kõige kurja eemale tõrjumist. Eeskätt on viidud tuhka põllule ja aeda, mõnikord on sel päeval kogutud tuhka hoitud istutamise ajaks või kasutatud lehelise keetmiseks. Oluline oli tubade puhastamine ja nn laiskuse või nn tuhkapussi väljapeksmine. Eestis on kohati säilinud komme teha inimkuju ehk nn tuhkapoiss, mis viiakse salaja teise pere ukse taha, sealt jälle edasi. Kelle ukse taha kuju lõpuks jääb, see pere on kogu aasta pilkealune laiskuse ja lohakuse pärast või koguni kannatabki laiskuse käes“. (BERTA)

TUND 28

Tsirgupäev

Võiks õpilastega minna vara hommikul linnuhääli kuulama. Kui see ei ole võimalik, võiks külastada kas Tartu Loodusmuuseumit või kuulata linnuhääli internetist.

Tööõpetuse õpetajaga võiks leppida kokku lindudele pesakastide meisterdamise!

Laule:

„Tsiiri-tsiiri, tsirgukõni“ (M. Kõivupuu „Tsirr-virr, lõokõnõ“, lk 40).

TUND 29

Mängud õues, lastefolkloor

Õpilaste ülesandeks on üksühele mängu õpetada. Tund võiks toimuda õues. Mängude juurde võiks käia ka liisusalmid.

Liisusalme:

LIISUTAMINE (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 68).

TUND 30

Karjaseelu, kevad rahvatraditsioonis

Laulud:

„Söö, kari!“ I (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 177).

„Vihm ja karjane“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 179).

„Veere, päike!“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 180).

Meisterdamine:

Roopill (õpetus K. Rajando, M. Viik „Lihtne pärimus“, lk 68).

Kui võimalik, saaks Lõuna-Eesti mägisematel aladel (Võrumaa, Setumaa) proovida karjasehukeid hüüda – kas kostab ühelt mäelt teisele?

Naljatamisi:

NALJAD (A. Kalamees „Eesti rahvamänge“ (2007), lk 183).

TUND 31

Kiikumine ja kiigepärimus

Selle tunni võiks teha mõnel kiigepplatsil ja püüda laulda kiigu peal kiigelaule. Siin on ära toodud vaid üks variant paljudest kiigelauludest. Juurde võiks otsida ka loomislaule ning arutleda selle üle, miks lind just pesakohaks laulus mainitud paiga valis.

Meie ja teie kiigud

Kodavere/Äksi

Kü - la kii - gu, kül - ma kii - gu, kii - ge - le,
kii - ge - le!

Küla kiigu, külma kiigu, *kiigele, kiigele*,
meil om esi hella kiigu, *kiigele, kiigele*,
velle kiiku, villa kiiku, *kiigele, kiigele!*

Küla või kiigu külma kiigu, *kiigele, kiigele*,
kulut mu kulla peusta, *kiigele, kiigele*,
Õõlda hõbe päidelesta, *kiigele, kiigele*.

Viis jäi villi mu peusse, *kiigele, kiigele*,
kuus jäi kuppu päidelesse, *kiigele, kiigele*.
Kadugu küla kanepe, *kiigele, kiigele*,
lõpku küla lõhmumetsa, *kiigele, kiigele*,
kust oli tettu keeru keie, *kiigele, kiigele*,
keeru keie, kare kabla, *kiigele, kiigele*.

Viis: Mari Poks (s. Lõhmus, 66 a) (EÜS II 280 (28) < Kodavere khk, Kavastu v, Koosa k – A. Liiv ja J. Raja, 1905); tekst: Maret Koorits (76 a) (H II 50, 830/1 (112) < Äksi khk, Saadjärve v – P. Sepp, 1894).

<http://regilaulik.folklore.ee/pohjatartumaa/ajaring/kalendrilaulud/kevad/> 03.03.2016.

Veel loomis- ja kiigelaule: <http://www.folklore.ee/Kannel/>,
<http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas/>.

„Kiigetraditsioon on Eestis kujunenud kaht eri suunda pidi. Põhja-Eestis algas kiigeperiood suvistepühadel ja kestis suvi läbi. Kiigele koguneti igal vabal õhtul, eriti aga laupäeval-pühapäeval. Kiige alla kogunesid vanad ja noored, kiikusid aga peamiselt noored. Pärast abiellumist veel kiikumaskäimist loeti ebasobivaks ja seda tauniti“. (Tedre 1969: 295)

TUND 32

Käädripäev

Põhiline tegevus on selles tunnis lõngakerimine (ehk saab seoses sellega nt tööõpetuse õpetajat aidata). Selle juurde lauldakse ning vahepeal mängitakse aasta jooksul õpitud mänge ja laulumänge.

Tunni võib lahendada aga ka nii, et külastatakse hoopis koos Tartu tantsuklubi. Õpilased saavad tantsuõppimise kogemuse ning mõistavad omakultuuri elujõulisust ning kestvust.

„Tähistati Lätiga kokkupuutealal Lõuna-Eestis, kus ta asendab sealkandis tundmatut madisepäeva. Kirikukalendris on see püha Gertrudi surmapäev. Väga oluline oli käädripäeval usside ja putukate tõrjumine, milleks tuli lõnga kerida (ussid on keras)“.
(BERTA)

TUND 33

Paastumaarjapäev

Tüdrukute ülesandeks on (nt kooli kodundusklassis) pannkooke küpsetada (õpetaja võib neid ka ise kaasa tuua) ning punasest marjamahlast jooki teha.

Hea mõte oleks ka tunni tegemine hoopis Viljandis koos sealsete üliõpilastega (sellisel juhul on poisid muidugi tunnist vabad), kes paastumaarjapäeva peavad, aga see algab päikesetõusul, nii et seda ei pruugi olla väga lihtne korraldada. Proovida tasub!

Mänge:

„Siidilipp ja hõbeperjed“ (I. Rüütel „Eesti uuemad laulumängud II“, lk 349).

Sobivad kõik sõpruse ja armastuse teemaga seonduvad mängud.

Laule:

„Loomine II“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 12).

Sobivad jutustava sisuga laulud („Loomine“, „Tähemõrsja“ jne), samuti laulud noorusest ja laulmisest.

„Laula, kuni elad!“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 87).

„Palju sõnu“ (Ü. Tedre, V. Tormis „Uus regilaulik“, lk 100).

Igasugused ennustamised (mis tähega algab selle poisi nimi jne) ning noorte inimeste omavahelistest suhetest rääkivad mängud ja laulud on sobivad.

TUND 34

Naljapäev

Nalju:

Rudolf Põldmäe „Eesti rahvanaljandid I“; <http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/nali/>.

Laule:

Õpilastel võib lasta teha naljakaid improvisatsioone nt lauluga „Kits, kidu karja“ (vt tund nr 1).

Igasugused humoorikad tegevused (nt pantide lunastamisega seotud mängud) on sobivad.

TUND 35

Ülestõusmispühad/kevadpühad

Laule:

Sobivad loomislaulud ja jutustava ning müütilise sisuga laulud. Aga müütilise sisuga laulude kasutamine sõltub õpilastest (kõik õpilased ei pruugi olla kristliku taustaga!).

Mänge:

Ringmängud on sobivad.

Põhiline tegevus võiks selles tunnis olla pühademunade kaunistamine. Seda saaks kooskõlastada nt kunstiõpetuse õpetajaga. Kui võimalik, oleks tore tutvuda ka teiste rahvuste pühademunade kaunistamise traditsioonidega (nt Ukraina).

Viimase tunnis võiks kokku võtta kogu aasta ning sellel teemal õpilastega vestelda.

- ❖ Missugune püha kelle lemmik on?
- ❖ Missugune tähtpäev oli kõige tuttavam?
- ❖ Missugune tegevus/õppekäik/laul/mäng kõige enam meeldis?

„Kõige levinum lihavõttega seotud tava Euroopa maades ja ka Eestis on munade värvimine, kinkimine ja söömine. Sel päeval on olnud sajandite vältel palju vabas õhus pidutsemist ja ringiliikumist, nagu kogu vaikselt nädalal. 19. sajandil ja 20. sajandi alguses on meil noormehed käinud külapidi mune korjamas, samuti ristilapsed ristivanematelt neid saamas. Muutus toimus täisealiseks saamise, varem ka leeris käimise järel, sest sellest ajast alates pidid hoopis ristilapsed ristivanematele mune kinkima. Lihavõteteks hangiti uued rõivad ja näidati neid teistelegi“. (BERTA)

3.3. Soovituslik materjal õpetajale tundides kasutamiseks

Juhendmaterjalis on mainitud autoreid ja teoseid, mida õpetaja saab soovi korral teabe leidmiseks kasutada. Siinkohal annan ülevaate materjalidest (raamatud, internetiallikad), millele tundide kirjeldustes on viidatud.

BERTA = Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas (<http://www.folklore.ee/Berta/index.php>). Siit leiab kuude kaupa kõik rahvakalendri tähtpäevad ning liikuvad pühad. Sisaldab pildi- ja videomaterjali.

Eesti regilaulude andmebaas (<http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas/>) on hea võimalus kindla piirkonna laulutekstide leidmiseks. Viisid tuleb kas ise leida (vastavalt sellele, missuguse laulutüübiga ning mis piirkonnaga tegemist on) või oskuse korral luua.

ERR Arhiiv = Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv (<http://arhiiv.err.ee/vaata/tavaline-rastik>) on videote ning meediamaterjalide allikas. Leidub rahvalaulualaseid raadiosaateid ning dokumentaal- ja muusikafilme.

Hallo, Kosmos! = Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv (<http://r2.err.ee/v/hallokosmos/saated/ebd05edb-500d-4911-96a2-44eeeb5b9b26/hallo-kosmos-243-ringo-ringvee-ja-toomas-erikson-puhadest-ja-puhadusest>), Raadio 2. Leidub muuhulgas ka teaduslikku materjali pühade ning religiooniga seonduva kohta.

Mall Hiimäe „Päiv ei ole päiväle veli. Lõunaeeesti kalendripärimus“ aitab kalendritähtpäevade alase materjali leidmisel. Fookuses on Lõunaeestile iseloomulikud tähtpäevad, seepärast sobib eriti hästi Lõunaeeesti koolides kasutamiseks.

Aleksander Kalamees „Eesti rahvamänge“ on mängude ja liisusalmide allikas. Siit leiab ka n-õ rahvapärasesse kehalisse kasvatusse sobivaid tegevusi nii õues kui klassiruumis kasutamiseks.

Arvo Krikmann „Tere teele, tere meele, tere egalõ talolõ. Valik Lõunaeeesti mõistatusi“ keskendub taas Lõunaeestile. Mõistatused on head mälu ning mõtlemise treenimiseks.

Marju Kõivupuu „Tsirr-virr lõokõnõ“ sisaldab Võrumaa laule (tekstid ja viisid). Kirjas on ka soovitusel rahvalaulude laulmiseks lastega.

Marju Kõivupuu „Eestlase eluring“ kirjeldab kaugema ja lähema mineviku peretraditsioone. Kõige kohta, mis puudutab perekondlikke tähtpäevi, saab õpetaja abi ning teisigi allikaid leida siit.

Lõuna-Eesti Väike Kannel. Tarõ taivahe. Koost Edakai Simmermann (<http://www.folklore.ee/Kannel/>). Lõuna-Eesti rahvalaulude kogumik, sisaldab nii tekste kui viise.

Põhja-Tartumaa regilaulik. Koost Edakai Simmermann (<http://regilaulik.folklore.ee/pohjatartumaa/>). Eriti hea Tartu linna ja maakonna koolides kasutamiseks. Sisaldab nii tekste kui viise, täieneb pidevalt.

Rudolf Põldmäe „Eesti rahvanaljandid I“ (<http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/nali/>). Sellelt leheküljelt leiab naljandeid, mis puudutavad inimese eluringi.

Rahvakultuuri Keskus (<http://www.rahvakultuur.ee/>) on lehekülg, millelt leiab informatsiooni rahvakultuuriga seonduvate õpitubade ja ürituste kohta. Samuti asub siin andmekogu, mille abil leiab rahvakultuuriga tegelevate ühenduste ja isikute kontakte.

Kristiina Rajando, Mari Viik „Lihtne pärimus“ on rahvapäraste pillide ja tarbeesemete valmistamise õpetustest koosnev raamat.

Ingrid Rüütel „Eesti uuemad laulumängud I“ ja „Eesti uuemad laulumängud II“. Rahvapäraste laulumängude kogumikud, milles on ära toodud nii tekstid, viisid kui mängude kirjeldused.

Mikk Sarv „Suur pärimuse mälumäng. 1000 küsimust ja vastust pärimusest“. Mälumänguraamat küsimuste ja vastustega. Hea võimalus laiendada õpilaste teadmisi pärimuskultuuri vallas.

Ülo Tedre „Eesti pulmad“. Traditsiooniliste pulmade kirjeldused.

Ülo Tedre, Veljo Tormis „Uus regilaulik“. Regilaulude kogumik, millest leiab kõik põhilisemad laululiigid (töölaulud, kiigelaulud, jutustavad laulud jne) ning õpetuse regilaulude laulmise kohta.

Igor Tõnurist, Aleksander Sünter, Tarmo Kivisilla, Anneli Kont-Rahtola, Meelika Hainsoo, Cätlin Jaago, Tarmo Noormaa „Eesti rahvapille“. Raamatuga on kaasas CD-plaat, millelt saab tunnis (adekvaatse elava esituse puudumisel) rahvapäraseid pillilugusid kuulata. Hea oleks, kui lugude kuulamise juurde käiks seletus pillimehe mängustiili kohta (see aga eeldab omakultuuri huviringi õpetaja pärimusmuusikaalast haridust!).

„Vanasõnaraamat“. Koost A. Hussar, A. Krikmann, I. Sarv. Mahukas vanasõnade kogumik.

Lauri Õunapuu „Külalaulik 1“ sisaldab uuemaid rahvalaule, mida tänapäeval siin-seal lauldakse ning mille tekstid on saadud ja kombineeritud käsikirjalistest laulikutest. Põnev ja mitmekesine lauluvalik.

Kokkuvõte

Omakultuur tähendab pärimuskultuuri rakendamist igapäevaelus või kunstilistel eesmärkidel ning sellega isiklikku suhestumist. Omakultuuri õpetamise ning harrastamisega on tihedalt seotud Eestis 1980. aastate lõpus võidukäiku teinud folklooriliikumine, mis paigutub 20. sajandi Eestis uue rahvusliku ärkamise konteksti. Kõige iseloomulikumalt on folklooriliikumise suundumus avaldunud muusika ja tantsu vallas. Ehkki tegu on rahvusliku nähtusega, avaldas oma mõju rahvusvaheline suhtlustegevus. Eestis toimunud on tihedad sidemed samasuguste suundumustega Lätis ja Leedus. Ulatuslikumaks folklooriliikumise väljundiks kujunesid folkloorifestivalid.

Omakultuuri õpetamine on andnud häid tulemusi nii Põhja-Ameerika põliselanikest õpilaste kui Havai põliselanikest õpilaste puhul, arendades lugemis- ja arvutamisoskust ning andes enesekindlust rahvusliku identiteedi osas. Ka Eestis on üleilmastumise tõttu järjest olulisem oskus end kultuuriliselt määratleda, et suhestuda teiste traditsiooniliste kultuuridega ja massikultuuriga.

Põhikooli riiklikus õppekavas on üldpädevuste hulgas ära toodud väärtuspädevus, „suutlikkus hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuuri sündmustega, väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt“. (Riigi Teataja 2011) Kuigi õppekava järgi on kultuuripärandi väärtustamine osa igast õppeainest, ei tule see tundides alati nii selgelt esile. Seepärast ongi oluline omakultuuri eraldi huviringina õpetada, säilitades lõimumise teiste õppeainetega. Omakultuuri huviringi ülesanne on rahvusliku identiteedi mõtestamine ning teiste õppeainete toetamine omakultuurse ainesega.

Magistritöö eesmärk on pakkuda välja omakultuuri huviringi juhendmaterjal, mida õpetaja saab kasutada, jättes samal ajal igale õpetajale valikuvõimaluse vastavalt kooli asukohale (kohalik kultuur on Põhja- ja Lõuna-Eestis erinev) ning isiklikele eelistustele. Juhendmaterjal on üles ehitatud aastaringile, rahvakalendri tähtpäevadele. Eeldusel, et huviring toimub kord nädalas, on materjalis välja pakutud 35 tunni teemad. Tunni teema

on justkui keskne märksõna, mille ümber iga õpetaja saab kokku koguda laule, mängu ja muud folkloorset materjali.

Varasemalt on sarnase teemaga tegelenud Triin Laan, ent tema töö fookus on õppevaral, mida saaks Rāpina kihelkonnas õpetades kasutada. Ta on oma töös toonud välja ka asjaolu, et kõikides Eesti piirkondades ei ole tegelikult omakultuuri õpetamiseks õppevara olemas. Seepärast ongi minu magistritöös toodud ära üks võimalus, kuidas omakultuuritunde üles ehitada, samuti viited materjalidele, mida õpetaja saab tunde ette valmistades kasutada.

Kuigi töös on pakutud välja meetodeid, kuidas omakultuuri saaks õpetada (kontsentriiline lähenemisviis, aktiivõpe ja kogemusõpe), on antud tundide fookus pigem kontsentriisel lähenemisviisil: tunni teema tingib erinevad elemendid, mida kasutada. Samas on kõik välja toodud õppemeetodid omavahel nii tihedalt seotud, et neid saab omavahel raskusteta siduda.

Kirjandus

- AV1 = Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa1.pdf#>. 15.03.2016.
- AV2 = Ainevaldkond „Võõrkeeled“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa2.pdf#>. 15.03.2016.
- AV3 = Ainevaldkond „Matemaatika“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa3.pdf#>. 15.03.2016.
- AV4 = Ainevaldkond „Loodusained“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa4.pdf#>. 15.03.2016.
- AV5 = Ainevaldkond „Sotsiaalsained“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa5.pdf#>. 15.03.2016.
- AV6 = Ainevaldkond „Kunstiaained“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa6.pdf#>. 15.03.2016.
- AV7 = Ainevaldkond „Tehnoloogia“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa7.pdf#>. 15.03.2016.
- AV8 = Ainevaldkond „Kehaline kasvatust“ 2011;
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4020/1m%20lisa8.pdf#>. 15.03.2016.

Baum-Valgma, Tatjana, Anastassia Šmõreitsik 2010. Aktiivõppe võtted eesti keele ja kultuuri õpetamiseks kutseõppeasutustes. Käsiraamat. Tallinna Ülikool.

Cooper, Maxine, Eva Burman, Lorraine Ling, Cveta Razdevsek-Pucko, Joan Stephenson 1998. Praktilised strateegiad väärtuskasvatases. – Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik. Koost Märt Pöder, Margit Sutrop, Pille Valk. Tartu Ülikooli eetikakeskus, lk 146–190.

Demmert jun, William G. 2001. Improving Academic Performance among Native American Students: A Review of the Reserch Literature;
<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED463917.pdf>. 01.03.2016.

Folkloorinõukogu = Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu;
http://www.folkloorinoukogu.ee/Moisted_198.htm. 01.03.2016.

Harro-Loit, Halliki, Anna-Liisa Blaubrück, Piret Hallast, Helina Harro, Nelli Jung, Külliki Korts, Olga Schihalejev, Piret Siivelt 2011. Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas? Tartu Ülikooli eetikakeskus.

Hiemäe, Mall 2004. Eesti rahvakalendri minevik, olevik ja tulevik. – Pärimusmuusika muutuvus ühiskonnas II. Töid etnomusikoloogia alalt II. Koost ja toim Ingrid Rüütel. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond, lk 135–140.

Hishinuma, Earl S., Janice Y. Chang, Angela Sy, Malia F. Greaney, Katherine A. Morris, Ami C. Scronce, Davis Rehuher, Stephanie T. Nishimura 2009. Hui Malama O Ke Kai: A Positive Prevention-based Youth Development Program Based on Native Hawaiian Values and Activities. - Journal of Community Psychology, Vol. 37, Nr 8, lk 987–1007.

Honko, Lauri 1998. Folklooriprotsess. – Mäetagused. Elektrooniline folklooriajakiri. Eesti Keele Instituudi folkloristika osakond ja Eesti Rahvaluule Arhiiv. 6/1998, lk 56–84;
<http://www.folklore.ee/tagused/nr6/pdf/honko.pdf>. 25.04.2016.

Kogemusõpe = Sissejuhatus reisimise, turismi ja vaba aja veetmise valdkonna kutseõpingutesse; http://cmsimple.eope.ee/turism/?4_Efektiiivne_%F5ppimine:%D5ppemeetodid:-_Kogemus%F5pe.
09.04.2016.

Konstruktivistlik lähenemine õppimisele = Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor;
http://eope.eek.ee/oo/2011/oppimine/konstruktivistlik_lhenemine_ppimisele.html.
09.04.2016.

Kultuurimuutused = <http://myentabora.wordpress.com/2010/06/18/enkultuuratsioon/>.
01.03.2016.

Kuutma, Kristin 2007–2008. Folklooriliikumine. – Argikultuuri uurimise terminoloogia e-sõnastik. Toim Tiiu Jaago. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond;

http://argikultuur.ut.ee/index.php?fnc=concept_detail&concept_id=24&bck_url=folkloor.1. 27.04.2016.

Laan, Triin 2012. Omakultuur, selle õpetamise võimalused ja vahendid põhikoolis. Magistritöö. Juh Kadri Sõrmus.

Lipka, Jerry 2002. Schooling for Self-Determination: Research on the Effects of Including Native Language and Culture in the Schools; <http://www.ericdigests.org/2002-3/effects.htm>. 01.03.2016.

Lõiming... = Lõiming ja läbivad teemad 2010. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus; http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CGUQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D10500&ei=n9eqT8rfNcmg4gTxmemBCQ&usg=AFQjCNHrcVik3fIbboHklQh98TJbuiWGIQ&sig2=XibiBXqjGRPo8Ix41_KI_A. 01.03.2016.

Ojalo, Anne 2002. Folklooriliikumine Eestis. – Pärimusmuusika muutuvus ühiskonnas I. Töid etnomusikoloogia alalt I. Koost ja toim Triinu Ojamaa, Ingrid Rüütel. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond, lk 147–154.

PS = Eesti Vabariigi Põhiseadus; <https://www.eesti.ee/est/riik/pohiseadus>. 11.03.2016.

PRÕK = *Põhikooli riiklik õppekava*. (2011). Elektrooniline Riigi Teataja; <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001> 15.03.2016.

Raud, Rein 2013. Mis on kultuur? Sissejuhatus kultuuriteooriasse. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Rüütel, Ingrid 1999. Kas rahvusel on tulevikku? Rahvusest ja rahvuslikust mentaliteedist uuemate kultuuriantropoloogiliste teooriate valgusel. – Sirp 29.01.1999; <http://www.sirp.ee/archive/1999/29.01.99/Sots/sots1-3.html>. 01.03.2016.

Rüütel, Ingrid 2002. Pärimuskultuur postmodernistlikus ühiskonnas – minevikurelikt või taasleitud väärtus. – Pärimusmuusika muutuvus ühiskonnas I. Töid etnomusikoloogia

alalt I. Koost ja toim Triinu Ojamaa, Ingrid Rüütel. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond, lk 165–189.

Rüütel, Ingrid 2010. Muutudes endaks jääda. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi. Tallinn: TEA.

Seljamaa, Elo-Hanna 2012. Rahvaluulest folkloristikas, koolis ja ühiskonnas. – Õpetaja kui kultuurimälu vahendaja. Kultuurilise identiteedi mõtestamise ja tõlgendamise võimalusi. Tartu: Kultuuriteooria tippkeskus, lk 71–87.

TÜ VKA = Tartu Ülikool Viljandi Kultuuriakadeemia;
<http://www.kultuur.ut.ee/et/akadeemia/omakultuuri-teesid>. 14.03.2016.

Juhendmaterjali allikad

BERTA = Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas; <http://www.folklore.ee/Berta/index.php>. 16.05.2016.

Eesti regilaulude andmebaas <http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas/>. 03.03.2016.

ERR Arhiiv = Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv; <http://arhiiv.err.ee/vaata/tavaline-rastik>. 03.03.2016.

Hiemäe, Mall 2006. Päiv ei ole päiväle veli. Lõunaeesti kalendripärimus. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused.

Kalamees, Aleksander 2007. Eesti rahvamänge. Tallinn: Ajakirjade Kirjastus.

Krikmann, Arvo 2000. Tere teele, tere meele, tere egalõ talolõ. Valik Lõunaeesti mõistatusi.

Kõivupuu, Marju 1999. Tsirr-virr lõokõnõ. Tillokõnõ tiijuht' Võromaa vannu laulõ manoq. Võru: Võro Instituut.

Kõivupuu, Marju 2015. Eestlase eluring. Tallinn: Varrak.

Lõuna-Eesti Väike Kannel 2002. Tarõ taivahe. Koost Edakai Simmermann; <http://www.folklore.ee/Kannel/>. 03.03.2016.

Põhja-Tartumaa regilaulik 2016. Koost Edakai Simmermann; <http://regilaulik.folklore.ee/pohjatartumaa/>. 03.03.2016.

Põldmäe, Rudolf 2001. Eesti rahvanaljandid I; <http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/nali/>. 08.04.2016.

Rahvakultuuri Keskus = Rahvajutte Maarja-Magdaleena kihelkonnast; http://www.rahvakultuur.ee/Ussisonade_teadjad_442. 03.03.2016.

Rajando, Kristiina, Mari Viik 2007. Lihtne pärimus. Tallinn: Ajakirjade Kirjastus.

Sarv, Mikk 2013. Suur pärimuse mälumäng. 1000 küsimust ja vastust pärimusest. Tallinn: Cum Laude.

Tedre, Ülo 1969. Eesti rahvalaulud. Antoloogia 1:2. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo 1970. Eesti rahvalaulud. Antoloogia. 1-2. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo 1973. Eesti pulmad. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo, Veljo Tormis 2012. Uus regilaulik. Tallinn: SP Muusikaprojekt.

Tõnurist, Igor, Aleksander Sünter, Tarmo Kivisilla, Anneli Kont-Rahtola, Meelika Hainsoo, Cätlin Jaago, Tarmo Noormaa 2008. Eesti rahvapäille. Tallinn: Ajakirjade Kirjastus.

Vanasõnaraamat 1984. Koost A. Hussar, A. Krikmann, I. Sarv. Tallinn: Eesti Raamat.

Õunapuu, Lauri 2013. Külalaulik 1. Tallinn: Raamatutrukikoda.

Opportunities of Teaching Traditional Culture in Basic School.

Materials for Teacher

Summary

This M.A. thesis draws attention to the importance of teaching a traditional culture and offers work plan and material for the teacher of traditional culture of Estonia. These materials are ment for an extra-curricular activity group and consist of 35 classes. The objectives of the thesis are to present the opportunities and possible forms of teaching traditional culture.

The first chapter of this thesis gives an overview of definitions *traditional culture*, *ethno-culture* and *folklore movement*. It describes the modern situation of traditional culture in Estonian society.

The second chapter is about teaching of traditional culture and offers some ideas and methods to be used when teaching traditional culture in primary school. The second chapter also describes the extent to which traditional culture is included in the national curriculum for basic schools.

The third chapter gives an overview of the principles of composing the material. Despite to the ideas that are given to teach the traditional culture, the author of this thesis leaves free desicions of teaching to each teacher who is willing to teach the traditional culture.

The appendixes include a work plan and materials of teaching traditional culture.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annika Oselin (sünnikuupäev: 20.04.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Omakultuuri õpetamise võimalusi põhikoolis. Juhendmaterjal õpetajale“, mille juhendaja on dotsent Tiiu Jaago,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2016 (*kuupäev*)